

Kálmán király

TÖRTÉNELMI DRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN

MÁSODIK FELVONÁS

ELSŐ KÉP

Szín: kisebb kastélyterem. Asztal mellett Vata, Pelbárt, Demes ülnek, az asztalfőn Marcellino. Még néhány úr és apátpap. Az asztalon kupák. A levegőben vita heve.

ELSŐ ÚR (be): Mindjárt itt lesz a herceg. (Leül.)

DEMES (mint aki folytatja): Még azt akarom mondani addig is, míg Álmos megjő, hogy Kálmán kiadta törvénybe: nem csonkítható meg a tolvaj jobbágy teste. És meg sem ölhető. Ezután majd annyit lopnak a semmirekellők, amennyit nem szégyellnek! Minden törvénye a köznépnek enyhít, viszont a birtokainkat mindenféle ürüggyel megnyirbálja!

PELBÁRT: Majd meglátják az urak, hogy ez a zsarnok pap annyit akaszt a nyakunkba, hogy belegörnyedünk. Magyar úrhoz pedig délceg járás illik! Én még így tudom! Szóljon, aki másképp akarja! (Szónok.)

MÁSODIK ÚR: Ki akarná itt másképp?

HANGOK: Fölösleges beszéd!

VATA: A püspök úr vagy eljövendő püspök urunk, sőt érsekünk pedig megmondhatja, hogy még a papság is milyen elégedetlen. A király törvényben mondta ki, hogy boszorkányok többé nincsenek! Vége a boszorkányüldözésnek! Igaz-e püspök úr?

MARCELLINO (feláll, mint aki előadást tart): Uraim, barátaim! Tulajdonképpen ez a boszorkánydolog nem lenne principális, hiszen majdnem nyolcszáz évvel ezelőtt, az Úrnak 312-ik esztendejében, az ancirai zsinaton szentegyházunk maga is püspöki kánont fogadott el, mely később, II. Károly rendeleteiben is felbukkant, ott pedig az áll, hogy aki

hisz a démonokban, a strigákban, az embernek állattá változásában, annak lelkét az ördög szállta meg. A király tehát ősrégi püspöki kánont íratott törvényeibe, mintha az vадonatúj lenne. Már tudniillik a laikus nép hiszi azt, hogy vадonatúj...

VATA: Annál inkább ocsmányság: régi dolgokról úgy tüntetni föl, mintha azokat ő találta volna ki, és nem a szentegyház!

MARCELLINO (olyan arccal, mint aki „laikus” véleményt hallgat): A papság egy része tehát nem ezért bokrosodott meg, hanem: a király megszigorította a cölibátust, szűkre vonta a papi házasság jogát...

HARMADIK ÚR: Nagy igazságtalanság, hogy a papoktól meg akarja vonni a legjobb éjszakai falatokat! (Derűtség, Marcellino nem akarja észrevenni.)

MARCELLINO: Ám itt nem is az evilági gyönyörökről van szó, uraim, nem is arról, hogy a pap milyen ruhában jár, de még csak arról sem, hogy az egyházi vagyonnal miként gazdálkodnak, vagy hogy felhajtanak egy-két pohárral...

DEMES: Akkor hát igyunk, apát úr! (Koccintanak, isznak.)

MARCELLINO: Arról van szó, uraim, hogy aki ma ilyen zsarnoki merész-séggel avatkozik a papság benső életébe, annak holnap eszébe juthat bármi, tehát nemcsak az urak és papok, hanem akár Isten egyháza ellen is cselekedni. Az intézmény ellen, uraim! Csak látszólag van tehát szó házasságról, viselkedésről meg vagyonról — valójában legszentebb elveinkről van szó, uraim!

ELSŐ APÁT: Úgy van! Szent elveinkről! (Isznak. Mindenki mámoros kissé.)

VATA: Uraim, hogy az egyetértés közöttünk, sőt e hazában általában is

nagy — azt merem állítani. *(Isznak. Almos belép, nem veszik észre: megáll.)*

DEMES: Lesz egység, lesz egyetértés, míg e haza fiai élnek! *(Koccintás, ivás.)*

ÁLMOSS: Az egyetértés nagy. *(Azok dermedten állnak föl.)* És azt is látom: kisdé társaságunk igencsak népessé vált. *(Körüljár.)* Arra kérném a tisztelt klerikus urakat, hogy laikus társaimmal magunkra hagyni, legyenek jók. *(Az apátpapok némán ki-mennek, Marcellino áll.)*

MARCELLINO *(Vata felé)*: A herceg nem tudja, hogy én...

VATA *(feszeng)*: A herceg tudja, hogyan tudná. *(Álmoshoz)* Herceg, Marcellino püspök a mi emberünk, régóta az...

(Álmos végigméri.)

ÁLMOSS: Tudjátok, hogy nem szeretem a papokat.

PELBÁRT: Ő nem olyan pap, hercegünk, ő nem a pápa, nem Kálmán embere...

ÁLMOSS *(legyint)*: Egyik kutya, másik eb. Már megbocsásson, püspök úr.

MARCELLINO: A herceg bizalmatlanságát megérttem. Én azonban nem magamtól jöttem, engem idehívtak. E kettő között pedig — tudtommal — van különbség.

VATA: Úgy tettem, ahogy parancsoltad, herceg. Kipuhatoltam, milyen a papság hangulata, véleménye. Rosszul cselekedtem?

ÁLMOSS: Kipuhatolni? Igen, de nem ennyire! *(A kupákra bök, rosszkedvű.)* Nem azt mondtam, hogy össze-melegedjete velük!

VATA: A java papság hű szövetségeseink lehet.

ÁLMOSS: A java papság? De hol van a java? Ezek a kis apátok? Ezekkel akarjátok összeszűrni a levét? Én azt mondtam, hogy püspököt, érseket szerezzetek!

VATA: A főpapok, akármit is gondolnak magukban, félnének velünk szóba állni. Játsszák az elégedettet, hogy nekik minden jó, minden szép!

ÁLMOSS *(kitör)*: Képmutatók serege! Magában mindegyik csaholgat, de csak úgy befelé: ugat a királyra, de csak befelé, ám kezét emelni rá — azt nem! De addig nyelítek düfötöket, várván a koncot papától s királytól, míg egyszer megfulladtok! *(Marcellino felé.)* Micsoda fekete se-

reg vagytok ti, csuhások, micsoda sötét sereg!

MARCELLINO *(sápadt)*: Herceg, pap és pap között is van különbség. És te is papát akarsz.

ÁLMOSS: De másik papát. *(Legyint.)* Különbözik egyformák vagytok mind! *(Szinte az arcába)* Nem lehet lélegzeni sem töletek. Bármit gondolunk és teszünk ma, holnapra már a pápa fülébe jut. Mert itt járkál, hallgatózik közöttünk ez a szájjunkat megrontó, lopakodó, patkányként surranó fekete sereg! *(Eltávolodik.)* Nem esik jól a borod, földjeid gyümölcse, mert minden ablakra, kulcslyukra odatapad a papok szeme! Erkölcstört prédikálnak, s közben ők egyébre se gondolnak, mint a vagyonra, a némberek hátuljára, s arra, hogy csak hizlalja őket e haza. Lenéznek beneteket, mert tudatlannak hisznek. Gőgösek, merthogy nekik senki nem parancsol, csak a pápa! Állam az államban ez az ördögadta nép! Ma még csak ebbe még abba szólnak bele, de meglátjátok, holnap a nászi ágyatokba is bekúszik pillantásuk, hogy még ölelni se ölelhess kedvedre, ahogy megszoktad egyszer! *(Belefárad indulatába, leroskad az asztal mellé, tölt, iszik.)* Persze, mindez térad nem vonatkozik, püspök úr.

MARCELLINO: El tudok képzelni olyan papságot is, melyet a haza uralkodója és uraink emelnek székbe, kik számára Isten parancsa után királyuk, országuk, uraink parancsa a legfőbb. Egy papságot a pápa parancsai nélkül.

ÁLMOSS: Ez az: illet én is el tudnék képzelni. S az ilyeneknek hasznát is vehetnénk, püspök úr.

MARCELLINO: Tulajdonképpen nem vagyok püspök. Jogtalanul viselem a jelvényt. A herceg megbízott benem, hát én is feltárom titkomat. Ilyen jelvénnel én könnyebben juthatok a király közelébe. A király közelébe, aki sosem törődött azzal, hogy én püspök lehessek. Kálmán közelébe, hogy jogos bosszúm érje.

ÁLMOSS: Szóval csak ennyiért morogsz! Ha megkapnád a süveget, semmi sem érdekelné többé.

MARCELLINO: Csak az elveim, feleség. Én a híved vagyok.

ÁLMOSS: Azt majd meglátjuk, kinek a híve vagy. *(Feláll.)* Urak! A püspök úr, ha csatába megyünk, majd oldalamon halad. Hadd legyen kéznél,

lássam. Remélem nincs ellene kifogása a püspök úrnak?

MARCELLINO (*szeme megrebben, de feszültségét elrejtí*): Semmi, felség.

ÁLMOS: No jó. A püspök úr még hasznunkra lehet. Most pedig hallgassanak rám az urak. Hogy a keresztesek újra kezdték zavargásaikat, a király figyelme odahárul. És a jövőben is mindig, ha seregei éppen megosztottak lesznek, mi támadni fogunk. Ha majd Horvátországba megy, ha Dalmáciába, mindenkor készen leszünk. Ha kell: elmegyek Európa minden császárához, hogy a magam pártjára hívjam. Van épp elég hívem, és még emlékeznek arra az időre, midőn László király engem akart a trónra. A pápát pedig eléggé utálják, hogy nékem segítsenek.

MARCELLINO: Ha a herceg megenyegdné, hogy szóljak egy szót...

ÁLMOS: Értesz a hadakhoz?

MARCELLINO: Nem, de talán egyébhez igen.

ÁLMOS: Beszélj!

MARCELLINO: És ha a pápa bizalmát elfordítanánk Kálmántól, hogy ez a bizalom immár Álmos hercegé legyen. Ezt pedig úgy képzelném el, hogy a herceg serege nem csupán megtámadná a királyt, hanem a keresztes hadakkal egyesülne is. Így azt a látszatot kelthetnék, hogy a pápai hadakat a király megtámadta, Álmos herceg viszont segítette. Öszentsége ezen fennakadna.

ÁLMOS: S azután én mit kezdenék a rabló kereszteshaddal? Verje csak ki őket Kálmán, ennyivel is kevesebb embere marad. És ha a pápa ezt a melléjeállást komolyan venné, én valóban arra kényszerülnék, hogy aztán elfogadjam parancsait.

MARCELLINO: Amíg felséged csak herceg lenne ez megtörténhet így. Am a trónról már másképp beszélhet az ember. (*Apró szünet.*)

ÁLMOS: Nem, püspök úr. Én komolyan veszem ellenségemet. Nem akarom, hogy Európa újjal mutasson rám: én vagyok az, ki adott szavát megszegte... Nem... Így egyetlen császárnak, királynak sem lenne többé bizalma bennem, hiszen, aki ma a pápával megteszi, holnap a császárokkal is hasonlóan cselekszik. A terv nem rossz, de nem nekem való. Ehhez én finnyás vagyok, püspök úr. Am van itt egyéb. Az országban sok

az elégedetlen. Ezenkívül nyakunkon a rabló keresztesek. Tegyetek róla, hogy megtudja mindenki: mi nem akartuk átengedni őket, ez egyedül a király terve volt! Tudják meg: ezt a rablást Kálmán engedékenysége okozta, a gyávasága: nem mert a pápának ellentmondani. Most már mindenki szeme kinyílhatott! Bizom abban, hogy csata közben seregeinek jó része oldalamra áll! Ez hát az én tervem, ehhez segéljen Isten, és minden kardotok!

VATA: A herceg mellett a helyünk!

MIND (*forrón lelkesedve*): Éljen! Éljen!

MARCELLINO: Herceg, ne higgyük azért, hogy egész Európa csak a mi terveinkkel törődik majd! Saját erőinkre nézzünk.

DEMES: A királyt nem szereti senki!

PELBÁRT: Gyűlölik a királyt!

MARCELLINO: A pápa — szereti.

VATA: De ki szereti a pápát?

ÁLMOS (*leinti őket*): Nem ilyen egyszerű ez, uraim. Gondolkodtam én ezen. Nemcsak a pápáról van szó, bátyám ravasz ember, tudja, mi kell a népnek, az uraknak is, a papoknak is. Kálmán bejárta az országot. Mindenkiel szóba állt. Kérdezett és válaszoltak neki. Nem rajongtak érte, de tudtak véle beszélgetni. Nagy szó ez a közembereknek! A király leszállt a trónról! Fejüket odakapták. A király leszállt a lóról, és gyalog kezdett járni. Nem szerették meg érte, hisz továbbra is félik, de ez a gyalogséta — tetszett.

VATA: A zsinaton pedig az urak torkának esik. Csak a saját szava szent.

ÁLMOS: És eddig hogy volt? Ne feledjétek, hisz tapasztaltatok: ő az első király, kivel még vitatkozni is tudtok. Zsarnok, de — vitatkozik. S az ilyen másnak tűnik. Ha ő is mondja ki az utolsó szót, de csak viták után. S ez ismét csak — tetszik. (*Hangjában hol gúnyos, hol őszinte, kissé irigy elismerés.*)

DEMES: Egyetlen törvénye sem jó! A tolvaj testét nem hagyja megcsónkítani!

ÁLMOS: Ugyan, urak! Nem vagyunk suhancok! Ezt ő szépen meg is magyarázta: ki hajt több hasznat a hazának, a csonka vagy az épkézláb jobbág? Az élő vagy a halott? Mit lehet erre válaszolni? Ez mindenre

megválaszol, ne félj. Nem láttatok ilyen ravasz papot!

PELBÁRT: De a papok se szívlelik!

ÁLMOSS: Ám a pápa igen. S a ti papjaitok kitől függnek? Nos, ha a pápa szereti a királyt, akkor mit kell tenniük a pilises koponyáknak? (*Gúnyos meghajlás.*) Nekik is szeretniük kell. Jól meggondolták ezt Rómában, urak. Nagy hatalom ez, de mégsem legyűrhetetlen, mert velünk tart az ország. Minket akar titkon a nép is. Itt minden a mienk és minket illet! És esküszöm, II. Orbán öszentsége erre sohasem terjeszti ki hatalmát. Nem köthözi meg lelkeinket, se akaratunkat! Nékünk csupán a Fennvaló parancsol! Mi győzünk, mert Isten minket szeret. A nép maga is. Kál-mántól távol minden szeretet: pusztulni fog! Mi győzünk!

(*Mély csend, Álmos csillogó szemére, megtisztult arcára merednek, forrón törnek ki.*)

MIND: Éljen! Éljen! Éljen!

VATA: Szerelmes vezérünk! (*Leborul.*)

PELBÁRT: A mienk vagy és érettünk jöttél e világra. (*Szintén.*)

DEMES: Ha van Isten, csak mi győzhetünk és csak te — velünk. (*Szintén.*)

(*Mindenki leborul, néma csend, majd Demes felugrik.*)

DEMES: De van egy valaki, kit mindenki utál. Van valaki, kit emberfia nem szerethet...

VATA (*felugrik*): Aki utunkban áll, győzelmünk elé...

PELBÁRT (*szintén*): S aki mégis: a te testvéred, herceg.

(*Kis csend. Valamennyien felállnak.*)

VATA: Hogy is teremthet egyetlen fa két ily különféle gyümölcsöt?

PELBÁRT: Egy szép pirosat s egy rusnya feketét?

DEMES: Egy épen mosolygót és egy férgeset?

ÁLMOSS: És mégis... a testvérem — ő.

DEMES: Ezt az egy dolgot, ezt az egyetlen dolgot, herceg, bízd reánk!

ÁLMOSS: Miről beszélsz?

PELBÁRT: Arról, mit már porontykorában meg kellett volna kapnia!

(*Kardjához nyúl.*)

ÁLMOSS: Nem!

PELBÁRT: Megértjük lelkedet, herce-günk, de...

DEMES: Mi nem vagyunk a testvérei!

VATA: Mi nem testvért ölünk!

PELBÁRT: Egy idegent, ki bárha ma-gyar, mégis — idegen.

ÁLMOSS (*az izgalmaktól szinte fárad-tan*): Ezt... nem.

VATA: Azt hiszed: ő meg nem ölné téged?

ÁLMOSS (*halkan*): Nem. Nem mer hoz-zámnyúlni. Engem szeretnek. S ő ettől is fél. Tőlem, tőletek — lehet. S ha senkitől sem, de egyvalakitől fél. Isten maga az. És ezért attól is fél, hogy engem bántson. És én is mindent megteszek... Ha kell sírva bocsánatot kérek tőle ezerszer tette-mért, mindent... Mert a megalázta-tásban is győzelmem érik. S azt is értetek teszem. Mindent: térdem csúszom előtte, ha kell, hogy később is vívhassam a harcot. Mindent... Csak ezt az egyet: megölni nem. (*Motyogva.*) Nem, nem. Értsétek meg. Meghalt anyánk. Egy anyánk volt és egy a mostohánk! Értsétek meg: ha csatában esne el, más... más lenne... de ezt... Nem!

VATA (*komoran*): A te dolgod, her-ceg. De minket ne hibáztass. Soha ne mondd, hogy okai voltunk...

ÁLMOSS: Nem! Győzni fogok! Leve-rem, megalázom, kolostorba küldetem, de testvért ölni — azt nem!

PELBÁRT (*komoran*): Mindent elvett. tőled: Horvátországot...

DEMES: A trónt!

ÁLMOSS (*halkan*): Őt fogják leköpni. A sokaság nyelvet ölt reá. Elkiabál-ják rohadtnak és szörnyetegnek. Fejébe fakoronát nyomnak, bekenik ganajjal, hogy sárga legyen, mintha aranyból lenne. Mert eladta a papá-nak az országot s e népet. Ámen. (*Keresztet vet.*)

VATA: Uram, ez még mindig csak szegény lesz néki, és nem a halál.

PELBÁRT: A szegényt pedig ő kibírja. majd, mert nem érdekli semmi em-beri. Sem szeretet, sem szegény, sem igazság, csupán egy: az, mit fejébe vett.

DEMES: Fejedelmünk! Királyunk! A szegény csak bolhacsipés annak, kit inkább négybe hasítanunk kellene.

ÁLMOSS (*üvölt*): Nem! Éljen — ilyen alakban, ahogy világra jött. (*Halkan, izzón.*) Megalázom azzal, hogy élhet!

(*Sötét, elhaló jajsavak. Majd világos-ság.*)

MÁSODIK KÉP

A színen Emicho keresztesvezér seregeinek egyik tábori sátra. Odább néhány fa, mintha nagy erdő csücske lenne. A fákhöz kötözve néhány ember — Jobbágy, Jobbágylány, polgárok. Három kereszteskatoná sétál távolabb, talpig fegyverben: őrszemek.

ELSŐ POLGÁR *(nyögve)*: Átkozott légy Kálmán király, ki nyakunkra hoztad a pápa ördögeit! Átkozott, békaarcú szörny...

JOBBÁGY *(szintén)*: Átkozott legyen a király! *(Lánya felé.)* Téged pedig megöllek ribanca... elengedted magad a katonáknak! Még moccantál is alattuk... És nem azért, hogy szabadulj, de a paráznaságtól izegtél-mozogtál... Uram, bocsáss meg...

JOBBÁGYLÁNY *(ajka cserepes, elkinzott arc)*: Véres az ölem, megtiportak. Véres, kipusztult az én szegény, kiszolgáltatott ölem... *(Majd nem elájul.)*

JOBBÁGY: Meg kellett volna ölnöd magad, hogy hozzád ne érhesselek.

JOBBÁGYLÁNY: Ezek... akár holtan is... ezeknek kell a becsstelen-ség szegény halottakon is...

MÁSODIK POLGÁR: Kincseinket elrabolták. Gabonánkat fölgyújtották. Italunkat főlhajtották. Lelkeinket megszarolták.

JOBBÁGY: Halálnak halálával halj, Kálmán király!

ELSŐ POLGÁR: Ki hazánkra, házunkra hoztad a kereszt zsoldosait! Ámen.

ELSŐ KERESZTES: Mit mormoltok ott, hé?!

MÁSODIK KERESZTES: Átkozzák saját királyukat. *(Felröhög.)*

ELSŐ KERESZTES *(szintén)*: Az jó, mert egy szájjal nem lehet egyszerre kettőt szidni: a királyukat is, meg minket is.

MÁSODIK KERESZTES: Mit szólsz: ez itt már Jeruzsálem? *(Körülmutat.)*

ELSŐ KERESZTES: Vagy, ha nem: hát Magyarország.

MÁSODIK KERESZTES: Mert nekem már ég a talpam alatt ez a föld. Mi tulajdonképp nem ide indultunk, hanem a Szentföldre.

ELSŐ KERESZTES: Igen, és azt mondták, hogy nagy zsákmányban lesz részünk, oszt eddig ennél a ko-

szos ezüstgyűrűnél többet nem szerezttem.

(Ebben a pillanatban elhallgatnak, meglibben a sátor, ingujjas kapitány kivezeti a zilált, tépett szoknyájú Polgárlányt, a fához viszi, int a katonáknak.)

KAPITÁNY: Kötözzétek meg!

HARMADIK KERESZTES *(ugrik, kö-tözi, közben tapogatja is a majd-nem ájult lányt, de úgy, hogy a kapitány ne vegye észre)*: Így ni... Így ni... *(Megbogozza.)*

POLGÁRLÁNY *(nyögve)*: Megígérte... A katonákat nem... nem engedi...

KAPITÁNY: Lódulj! *(Második feloldozza, beviszi az erőtllenül kapálózó, nyögő lányt.)*

(Most zaj, kiabálások, kis keresztes-csapat kísér megkötözött polgárokat, jobbágyokat, embereket, asszonyokat, lányokat; köztük egy pap és egy apáca is.)

NEGYEDIK KERESZTES *(előlép)*: Kapitány uram, ezek gyanús módon itt ólálkodtak a tábortól nem messze...

(Kapitány sorra járja őket, benéz a nyakukba, majd a csuklójukat vizsgálja meg, a nők fülét is: nyilván az ékszer-eket keresi. Egy-kettőt talál, elveszi. Megfordul.)

KAPITÁNY: És a többi? A többi ékszer hol van? *(A katonákhoz.)* Nem hallottátok? *(A sátorhoz lép, benyúl, korbácsot vesz elő.)* Hol a többi? Meg akartok előzni a prédában, hé? Nem tudjátok, hogy rangsor szerint megy? *(Megsuhogtatja, majd egy kendőt leteríti.)* Ide mindet! Ennyi? *(Rámutat egyik katonára, majd a másikra.)* Motozd meg!

ÖTÖDIK KERESZTES: Helyemre állhatok kapitány uram? *(Azt hiszi: megúsztá.)*

KAPITÁNY: No, nem! Te most haragszol őrá, mert elvette tőled a zsákmányt, hát add vissza neki, motozd meg jól te is! *(A másik kéjjel, majdnem levetkőzteti, s mindent odadob a kendőre. Kapitány sorra veszi őket.)* Te őt! Te őt! Motozzátok egymást keresztül-kasul. Azt hiszed, hogy kéz kezet mos? No, nem! Motozzátok csak egymást! Aki többet talál a másiknál, jutalmat kap! *(Eszeveszett dühvel kutatják)*

egymást. Már nagy halom gyült össze. Kapitány szeme megállapodik Apácán.) Én pedig majd téged motozlak meg! (Kivezeti a sorból Apácát: fiatal, szép, fanatikus szemű. Harmadik keresztes már régóta bámulta Apácát, majdnem babonázottan, most utánakapja a kezét, az szinte nyúszít.)

APÁCA: Keresztesek kapitánya, parancsolom pápánk nevében, légy méltó Amiens Remete Péter szelleméhez! (Hangja tiszta, csengő.)

KAPITÁNY: Hát az ki?

APÁCA: Ó, kinek szájában hús nem volt soha, ki titeket a szent küzdelemre toborzott.

KAPITÁNY: Nem hallottam róla, szép szent leányzó. Ami pedig a húst illeti, arról én le nem mondhatok. Gyere hát... (Korbácsát tüntetően a sátor irányába dobja.)

APÁCA: Cinikusok kezében a hit, ó teremtmő. Tetteidért felelni fogsz a túlvilágon! (Szája majdnem habzik.)

KAPITÁNY: Nekem a túlvilág is e világ, s az evilág is túlvilág, szép szent leányzó. Semmivel se törődj, gyere!

APÁCA: Disznók elé szórtátok hitünk gyöngyeit!

KAPITÁNY: Szép szent leányzó, midőn az ember szülőföldjétől meszsze van — a hittől is távolra kerül! Szép szent leányzó, érts meg: én arra szerződtem, hogy megfizessenek. Fizess!

APÁCA: A hit nevében, pusztulj előlem! Ördög lovagja vagy, nem istené!

KAPITÁNY: Mi Emicho gróf katonái vagyunk, és hidd el, szép szent leányzó, belőlünk él a hit. Koszosak vagyunk, disznók, káromkodunk, zsiványkodunk, lányok fejére szoknyát borítunk, de nélkülünk mégse lenne hit. Erős hit. Hát valami nekünk is kell cserébe azért, hogy tetvek esznek, éhezünk, s nincs aki szakállunkat átalsimítsa. A hit, ha még nem elég erős, csak az ilyen kutyalelkűekkel győzhet! (Vonszolja.) Gyere, hozz áldozatot te is a Krisztusért, ne csak ők, szegények!

(A sátorba cipeli, kis idő múlva Kapitány üvöltése, az eltorzult arcú férfi nadrágjára elől odaszorított kézzel ki-rohan.)

KAPITÁNY: Öljétek meg! (Üvöltve berohan az erdőbe.)

JOBBÁGYLÁNY: Büntess Isten, büntess, mindenkit megbüntess!

HARMADIK KERESZTES (bambán, kaján): A farkát... elvesztette... a farkát...

(Hangtalanul, félelmetesen röhög.)
(Berohan Első és Második keresztes, kirángatják Apácát.)

APÁCA: Átkozott légy, magyarok királya! (Leszűrják, döfködik, kinyúlik.)

ELSŐ POLGÁR: Átkozott legyen!

JOBBÁGY: Jöjj, Álmos herceg, rendet tenni végül!

(Harmadik keresztes felnyalábolja Apácát, s viszi az erdőbe.)

ELSŐ KERESZTES: Vidd, még meleg! (Harmadik eltűnik. Valamennyi keresztes a felhalmozott zsákmányhoz ugrik, kapkodják, ebben a pillanatban magyar katonák rontanak be kiáltozva. Rövid tusa. A sátrat is átszürkálják. A keresztesek behátrálnak az erdőbe. Majd nagy csend. Jönnek vissza a magyarok, elvagdossák a foglyok kötelékeit.)

ELSŐ MAGYAR KATONA (ki a jobbagylányt szabadítja ki, megragadja kedveskedve): Szép húgom, meggyünk-e az erdőbe!? (Leány kapálódzik.)

JOBBÁGYLÁNY: Ne! Ne! (Bevonszolja.)

JOBBÁGY: Menj lányom, menj! (Katonához.) Ugye az Álmoséi vagyok? Menj lányom, menj! Mosd le gyalázatodat!

(Ebben a pillanatban trombitahang.)

ELSŐ POLGÁR: Megjött Álmos! Éljen!

MIND: Éljen! Éljen! Éljen Álmos herceg!

(Kálmán bejön kíséretével.)
(Mindenki földre borul.)

MÁSODIK MAGYAR KATONA: Itt van Kálmán király! A magyarok királya! A megszabadító! Aki leverte a gonoszt!

(Kis csend.)

ELSŐ POLGÁR: Áldott légy, Kálmán király, ki megszabadítottál a gonosztól!

MÁSODIK POLGÁR: Kálmán király a megszabadító, éljen, éljen!

MIND: Áldott légy, Kálmán király!
Áldott légy Kálmán király!

KÁLMÁN: Térjetek vissza házaitekba!
(Nagyon dühödött rájuk.) Nem halljátok? Menjetek!

ELSŐ POLGÁR: Engedd meg, hogy hálát adjunk, Kálmán királyunk!

KÁLMÁN: Adjatok hálát a templomban! Menjetek!

JOBBÁGY: Áldott légy, Kálmán király!

KÁLMÁN (kikelve): Kotródjatok!

(Eloldalognak, csend. Albericushoz fordul, halkan.)

A taps másnak szólt.

ALBERICUS: De most megjegyzik mindörökre. A hír terjed.

KÁLMÁN: Lassan. (Észrevesz egy ottmaradt leányt.) Ki ez a lány, mit keres itt?

BOSZORKÁNY (fiatal, szemrevaló te-remtés, előre lép): Áldott légy királyom: Kálmán...

KÁLMÁN: Templomba az áldással, megmondtam.

BOSZORKÁNY: Én akkor is éljeneztelek, anyámmal együtt, midőn még nem voltál király. Az én anyám, kit Lotyónak hívtak — ő mondta először, hogy csak te lehetsz a király, megjósolta, hogy te leszel. És mind örvendztünk.

KÁLMÁN: Beszélj.

BOSZORKÁNY: Pörbe fogtak boszorkányságról, vártam, hogy végrehajtsák az ítéletet, s akkor jöttem dúlni a keresztesek, és kiszabadítottak.

KÁLMÁN: Akkor nékik adj hálát.

BOSZORKÁNY: Kiszabadítottak, de rögvést utána ismét megkötözték a kezemet. De hát mit tettem én, királyom? Előbb az enyéim rakták rám a bilincset, azután meg ezek a jöttmentek... Mit tettem én? Azért szabadítottak ki, hogy azután ismét bilincsbe verjenek? Mit tettem én?

ALBERICUS: Téged, leány, boszorkányságról nem foghattak pörbe, mert királyunk új törvénye már megvan. Abban pedig az áll, hogy ilyenért nem ítélnének meg senkit. Ember állattá, állat emberré nem változhat. Aki ilyesmiben hisz — annak ördögé a lelke.

BOSZORKÁNY: Engem mégis elítélték! És ezért ítélték el!

KÁLMÁN: Hogy lehet ez, Albericus?

ALBERICUS: Még nem ért ide a törvény, felség. A törvény nagyon későn jut az emberek közé. Van úgy, hogy egy törvény szerint akkor kezdenek cselekedni, amikor már eljött az ideje az új törvénynek is.

BOSZORKÁNY: Tudtam én ezt! Tudtam! Mondták nekem, hogy új törvényed van, királyom! Mondták: nincsenek többé boszorkányok áldott Magyarországon! A törvény megmondta, tehát én sem vagyok boszorkány! (Leborul. A király elhúzódik.)

KÁLMÁN: Te minek hiszed magad?!

(Csend.)

Mondd meg, minek?

BOSZORKÁNY: Épp akkor ítélték el, amikor a törvény is megjelent. Hallottam én. Megsúgták nekem. Megálmodtam. Az ítéletet nem hajhadják végre... mert megjelent a törvény, épp akkor jelent meg a törvény. Mondták nekem! Hallottam! Megálmodtam! Velem kezdődik a törvény, az új törvény! Itt állok a törvény határán, felséges királyom, mint egy barázdán: ott végződik a régi, innen kezdődik az új! És én már az új törvényhez tartozom! (Sugárzó a szeme, rajongó.)

KÁLMÁN (Albericushoz): Irigylem őket: boldog lények. Számukra minden úgy megy: egyik napról a másikra. (A lányhoz.) Azt mondd meg, te minek hiszed magad? Boszorkánynak?

BOSZORKÁNY: Én? Én azt szeretném, hogy soha többé ne legyenek boszorkányok, ahogy te írtad a törvényeidbe, királyom. Hogy senkit se bántsanak, amiért álmodik, és amiért szóra nyílik a szája!

KÁLMÁN: Hallod, te — minek hiszed magad?

BOSZORKÁNY (érzi, nincs kiútja): Én ugyan boszorkánynak, de azért a törvénynek van igaza! A te törvényednek, hogy boszorkányok nincsenek!

(Most sebesen be János nádor.)

JÁNOS: Felség, az Álmos seregei császáriakkal megerősítve elindultak! Ellenünk! Ahogy megjósoltam.

KÁLMÁN (morog): Ti mindig, mindig megjósoltok.

BOSZORKÁNY: Megjósoltuk bizony, megjósoltuk, hogy Kálmán lesz a

nagy király! *(Odaborul, a király tér-
dét, lábát, derekát simogatva.)* Sze-
retlek királyom! Szeretlek királyom!
Téged szeretlek! Téged: Kálmánt!

KÁLMÁN *(szinte dühödten, nyersen
emeli föl):* Szeretsz, hé?!

BOSZORKÁNY: Szeretlek királyom!
(Átöleli a nyakát, s szájon csókolja.)
Szeretlek.

KÁLMÁN *(megdermed, szinte bódult
a lány csókjától, s érzéki hangjától):*
Szeretsz?! *(Hirtelen dühvel ellöki.)*
Kergessétek el! Fusson, ne lássam!

(Katonák kilökdösik.)

BOSZORKÁNY *(hangja):* Szeretlek ki-
rályom!

(Kis csend.)

KÁLMÁN *(fáradtan nevetni kezd):* Na,
urak, ez szeret! Ez, urak, szeret! Ez
engem szeret! Engem! *(Sértő a
hangja, nevetése.)*

*(Sötét. Durva, izgató csatazaj. Aztán
mély csönd. Fény.)*

HARMADIK KÉP

*A színen: csatamező, távolabb néhány
halott. Egyikük hátából kard áll ki.
Testhelyzetükben minden elképzelhető.
Jobbra nagy sátor — felénk nyitott —
belseje. Albericus könyv fölé hajol. Já-
nos nádor iddógál. Az egyik olvas, a
másik mámorba menekül a halottak
látványától. Csend van.*

JÁNOS: Már jöhetne a király. Mit
gondol, Albericus, meglesi vagy nem
lesi meg?

ALBERICUS: Ennyi ember között egy
holttestet?

JÁNOS: Csak egyet nem tudok.

ALBERICUS: Boldog ember! Csak
egyet nem tud. *(Tovább olvas.)*

JÁNOS: Ne tréfáljon, komolyan be-
szélek. Azt nem tudom: örülne-e a
mi királyunk, ha most meglelné el-
tűnt öccse holttestét, vagy nem
örülne?

ALBERICUS *(felnéz):* Akkor én még
egy valamit nem tudok. Azt, hogy a
nádor úr örvendene-e, ha a mi ki-
rályunk rábukkanna lázadó öccse
holttestére, vagy nem örülne?

JÁNOS *(felugrik):* Velem így ne be-
széljen: én szeretem a királyt!

ALBERICUS: Ezt ne nekem — neki
mondja, nádor uram.

JÁNOS: Hogy kiokádjon? Látta az ar-
cát, midőn az a boszorka azt mondta
néki, hogy szereti. Én ilyen arcot

még nem is láttam. Én azt hiszem,
a mi királyunk komolyan azt akarja,
hogy ne szeresse senki. És tudja,
miért? *(Leül.)* Azt hiszem azért, hogy
őneki se kelljen szeretnie senkit.

ALBERICUS: Meglehet. Nekem egy-
szer azt mondta: aki hatalmas, az
sose higgye, ha azt mondják, hogy
szeretik.

JÁNOS: Az is furcsa, hogy most nem
vitt magával. Hogy ne lássuk az ar-
cát, ha meglesi a holttestet. S az
sem érdekli, hogy a királyné nagy-
beteg. Csak a testvérét kutatja. No,
nem mintha szeretné. De meg akar
nyugodni. Biztos akar lenni. S azt is
érezem néha, hogy nagyon megvet
bennünket. Mondja, Albericus uram,
maga szereti őt?

ALBERICUS: Én még sosem láttam
embert, aki szeretet nélkül annyi jót
tudott volna tenni, mint a király.
Megvet bennünket, de jót tesz. Mi
kellene inkább: a szeretet, és közben
a hazugság? Vagy inkább a meg-
vetés és az igazság?

JÁNOS: Mind a kettő jó lenne: a sze-
retet is, meg az igazság is.

ALBERICUS *(legyint, már-már cini-
kusan):* Csak az egyszeri pap gon-
dolta azt, hogy miközben a más asz-
szonyát sarkantyúzza, lelke a menny-
országban hőcög. Nem lehet ennyi
mindent egyetlen időben, nádor
uram. Ha szeretet és igazság közül
választanom kéne: én mindenképp
az igazságot választanám.

JÁNOS: Miért? Hát a szeretet nem
igazság?

ALBERICUS: Nem. A szeretet csak
eszköze lehet az igazságnak, nádor
úr. Nézze azt a sok hullát. Mi közülük
a szeretethez? Semmi. De mind-
mind igazság! Szeretetből lehet jót
is, rosszat is cselekedni.

JÁNOS: De hát aki nem szeret — az
gonosz.

ALBERICUS: Ez a baj. Így hiszik ma-
guk. A szeretet nélkül levőnek sem-
mi köze a gonoszhoz. Tudja milyen
ez? Mint a virág és a levegő. A vi-
rágnek jó illata van, a levegőnek,
ha tiszta — nincs semmi illata, csak
levegőszaga. Aki nem szeret, az
olyan, mint a levegő, nincs illata, de
jót tesz. Aki szeret, az olyan, mint
a virág: az illata örömet okoz, gyö-
nyörűséget, de a túl sok illat meg is
fojthatja az embert... A jó levegő-
től még senki sem fulladt meg.

JÁNOS: Szép dolgok, nem mondom, de
az ember már olyan, hogy szeretné,

ha a levegő is virágillat lenne, meg a virágillat is levegő...

ALBERICUS: Gondoljon csak az egy-szeri papra...

JÁNOS: Gondolok, gondolok. De az csak hiányzik az embernek, hogy a király leüljön vele egy kupa borra, beszéljen vele egyébről is, ne csak az állam dolgairól... Persze, én azért tisztetem, sőt: uram bocsá, szeretem. Láttam: még a kardot is tudja for-gatni. És nem fél, legalábbis nem a harctól. Hanem arra még mindig nem választott: szereti-e a királyt.

ALBERICUS: Ő mondta egyszer: az Isten nem volt túlságosan jókedvé-ben, midőn őt szülték. Én azt mon-dom, Isten arra gondolt — talán: íme, most egy olyan ember születik, aki se szép nem lesz, se túlságosan csúnya. Ez volt ő. Az Isten arra gondolt: épp ilyen emberre van szüksége és mert ezt az embert soha senki nem szereti — csupán Isten szeretetében reménykedhet. Így te-hát örökre hűséges lesz, akár a nem szép asszony, ki megbecsüli magát az uránál, merthogy másnak nem-igen kéne. Ennyi az egész. A csúnya ember vagy a nem szép ember: egyedül Isten szemében szép, hisz ő is az Űr teremtetten. Ezért lesz ő Isten szerelmese... Ezért kapott nagy elmét is tőle. Hát így gondo-lom én.

JÁNOS: Szép ez, szép ez, de még min-dig nem választottál a kérdésemre: szereted-e a királyt?

(Most megjelenik Márk, Ehellős és Be-nedek, valamint két katona kíséreté-ben Kálmán. Fáradtak, porosak.)
(János felugrik. Albericus is.)

ALBERICUS: Látod, nádor úr, most már, ha akarnám sem válaszolhat-nék... (János azonban nem hallja, a király elé siet.)

JÁNOS: Királyom, megtaláltad?

KÁLMÁN (nem válaszol azonnal, be-megy a sátorba, szinte lerogyik): Nem. (A két katonához.) Hozzatok csak ide azt a két halottat. Fáradt vagyok. (A két katona kampóval a távolból odahúzza Xavér és Celes-tinus holttestét a király elé.)

MÁRK (megnézi): Ez egyszer nem ő!

DEMES (szintén): De ez sem!

EHELLŐS: Királyom, ha a herceg élve maradt, úgylis elfogják embereink. Ha meg meghalt — hát meghalt. Jobban járt.

KÁLMÁN (hangsúllyal): Ha meghalt, ha mégis meghalt volna: nagy szer-tartással temetjük el.

BENEDEK: Ha nem halt meg: nem fog sokáig élni. (Szomjasan csillog szeme.)

KÁLMÁN (merően): Miért ne élne?

MÁRK: Mert pápánkra, mert orszá-gunkra, mert életedre tört.

KÁLMÁN (leinti): Engem kihagyhat-tál volna. (A két szerzetes holttestét nézi.) Ismeri valaki ezt a két em-bert? (Megnézik.)

ALBERICUS: Én. Én talán láttam őket valahol. Valamelyik kolostorban, vagy az udvar körül. Afféle koldusbará-tok.

KÁLMÁN: Kutassátok ki rongyaikat! (A két katona keresgél. Kálmán háttal áll, nem nézi.)

ELSŐ KATONA (jelenti): Semmi, fel-ség! Mi is volna ilyen rongyosoknál?

MÁSODIK KATONA: Én sem talál-tam nála semmit.

KÁLMÁN: Valami könyvet? Írást? Semmit? Motozzatok alaposan! (Azok értetlenül bámulnak.) Nem hallottá-tok? Könyvet, amibe belenyálaznak, amiben olyan szép iniciálék vannak. Könyvet! (Azok bólintanak, aztán turkálnak.)

ELSŐ KATONA: Semmi.

MÁSODIK KATONA: Semmi. A ru-hájuk elperzselődött valamitől.

KÁLMÁN (feszült): Hamu — nincs körülöttük?

MÁSODIK KATONA (miután odament, ahonnan elhozták): Az volna, felsé-ges királyom.

(Kálmán szinte izgatottan megy oda. Markába vesz egy kis hamut, tenye-rén, majd ujjai közt morzsolgatja, már-már tűnődve előrejön.)

KÁLMÁN: Betűk... betűk... A csata leírása... A szörny király győzelme. Ez van ideírva a hamu nyelvén. Ezt fordítsátok le. (Ujjairól mintegy fe-lénk, majd amazok felé fújja.) Ol-vassátok... hamutörténelem... ez az igazi krónika... olvassátok. (A ka-tonák felé.) A többit tapossátok el. (Azok jó erősen eltapossák, Kálmán hátrább megy.)

ALBERICUS: Lehet, hogy a kolosto-ruk itt volt valahol a közelben. Fel-séged ismerte őket talán?

KÁLMÁN (apró szünet után): Nem. Sohasem láttam őket. (Villanásnyi

szünet után.) És ők sem engem. (Katonákhoz.) Vigyétek innen! (Kiviszik a holttesteket.)

(Ebben a pillanatban két lihegő tiszt jön, szinte futva.)

ELSŐ TISZT (még lihegve): Felséges királyunk, elfogtuk a herceget! Marcellino püspökkel együtt. Jobban mondván...

KÁLMÁN: Marcellino püspökkel?

MÁSODIK TISZT: Igen, felség: a püspök végig ott lovagolt a herceg oldalán... ám a püspök integetni kezdett felénk... erre felfigyeltünk...

ELSŐ TISZT (szinte hadarva mondván, egymás szavába vágva): Az úgy történt, hogy a komámmal ültünk ott a domboldalban, s arról beszélgettünk, hogy a lovak, amiket nemrég a keresztesektől zsákmányoltunk, milyen jóállásúak...

MÁSODIK TISZT: S nem olyan nagyfejük, mint a mi tarpán- és takifajtánk...

ELSŐ TISZT: Bár a mieink is jóinúak, tűzesszeműek...

KÁLMÁN (rákiált): Hol a herceg?!

MÁSODIK TISZT: Azonnal hozzák a katonáink, csak mi a hírral előrejöttünk... Szóval: a komám azt állította, hogy ezek a nagy lovak szebbek...

ELSŐ TISZT: Ó meg azt, hogy a mi egér színű lovunk a szebb és jobb...

MÁSODIK TISZT: Merthogy a mienk lábán is jól tud aludni...

ELSŐ TISZT: És okos a homloka!

KÁLMÁN (megelégedve): Nem mint a tietek! Szóval: lovakról vitáztatok, s közben véletlenül a herceg is a kezetekbe került.

MÁRK (szinte vigyorin): Még mindig jobb felség, mintha a hercegről disputálnak, és lovakat zsákmányolnak...

(Ebben a pillanatban megjelenik Álmós, Marcellino, néhány katona és egy tiszt. A herceg keze megkötözve.)

MARCELLINO: Felség, arra kértem a katonákat, hogy engem is kötzessenek meg. Vállalnom kell a herceg sorsát. (Jelentősen néz a király szemébe.)

HARMADIK TISZT: Felség, a püspök...

KÁLMÁN: Kötzétek meg és vigyétek innen! (Megkötözik, viszik.) Az urak visszavonulhatnak sátraikba...

(Int a többieknek: széledjenek. Csend

van, míg mindenki eltűnik. Csupán ketten maradnak. Kálmán odalép Álmóshoz, törével elvágja annak kötelékét. Eltávolodik tőle. Nézik egymást.)

KÁLMÁN: Hanyadszor állunk így? Testvérek... (Hangjában nincs sem számunkérés, sem érzelm: inkább érdeklődés. Álmós konokul hallgat.) Valóban ne tudnád, hogy ez a Henrik már nem az a régi Henrik? Hogy az a császárság döglött hatalom?

ÁLMÓS (halkan): Akkor miért félték tőle?

KÁLMÁN: A császár is fél a pápától, pedig ennek még serege sincs.

ÁLMÓS: Nincs? És ti? A papok serege nem sereg? És az az alja népség, aki ide a keresztes zászló alatt beözönlött, nem sereg és nem a pápáé? Az, akiket beengedtél s akik raboltak s a lányainkat meggyalázták — az nem mind a pápa serege volt? (Hangja nem erős, nem is túl indulatos, inkább fojtott.)

KÁLMÁN: Vajon valóban a pápaság ellen szólsz? Hiszen az ellenpápa néked is kellene. II. Orbánt megtagadtad, de III. Kelemen annál inkább dédelgetted!

ÁLMÓS: Kelemen nem éppolyan katolikus, mint Orbán özsentsége? Már abban sem vagyok szabad, hogy két keresztény közül válasszak?

KÁLMÁN: Orbán erős egyházat akar, Kelemen pedig gyengét!

ÁLMÓS: Én erős országot akarok, te pedig erős pápát.

KÁLMÁN: Ha a pápa erős — az ország is az lesz. Ha ti akarjátok ki nevezni a püspököket, még tán a pápát is — akkor kitől akartok félni egyáltalán?

ÁLMÓS: Megtébozodtatok! Miért kellene az embernek mindenáron félnie? Valakitől?

KÁLMÁN: Mert kell valami törvény, ami még az uralkodót is kordában tartja. Mert ha a király nem fél semmitől-senkitől, az éppolyan baj, mintha mindenkitől félné. A királyok fölé is kell valaki...

ÁLMÓS: Gergely pápa szolgálai vagytok! Ő volt a mesteretek! Még hasonlítás is rá: őt is bárki utcai járókelőnek nézhette volna, ha nincs kezében a pásztorbot. A legszürkébb szörnnyeteg volt...

KÁLMÁN: Isten nem ül ki az emberek arcára.

ÁLMOS: Majd bolond lesz a mennyországból kiülni az arcotok tornácára. Éppen a ti arcotokra!

KÁLMÁN: Elég! A foglyom vagy.

ÁLMOS: A foglyod, igen. Várom a dorongot, mert rég tudom, hogy Káin és Ábel vagyunk mi ketten: még a nevünk is hasonlít...

KÁLMÁN: A tetteidben lennél jó keresztény!

ÁLMOS: Ölj meg vagy öless meg, te híres keresztény, úgys az! lesed! Persze: félsz Istentől... mert félsz...

KÁLMÁN: Honnan tudod?

ÁLMOS (gúnyos): Mert van testvéri szeretet.

KÁLMÁN: Nem öletlek meg.

ÁLMOS: Köszönöm: a szeretet nevében.

KÁLMÁN: Nem öletlek meg, mert még vannak távoli híveid. Nem akarom őket már most ellenségemmé tenni. Majd kiábrándulnak belőled maguktól is.

(Kis döbrent csend.)

ÁLMOS: S ha majd... ha majd nem lesz egy hívem sem... akkor — mit teszel?

(Kis csend.)

KÁLMÁN: Amit mindazok akarnak, akik már nem a híveid.

(Csend.)

ÁLMOS: Én nem ölettelek volna meg soha!

KÁLMÁN: Köszönöm, hogy a vesztes kegyelmes a győző iránt.

ÁLMOS: Boszorkány vagy.

KÁLMÁN: Nincsenek.

ÁLMOS: Csak törvényeid szerint.

KÁLMÁN: Most pedig menj és gondolkozz. Ha tudsz. Menj. Szabad vagy. Indulj. Ne félj, nincs mitől félned. A király szava engedett szabadon. (Álmos körülpillantva elindul.) Ne félj, nem követ senki. Menj! (A hátráló Álmos megtorpan. Nem túl hangosan.)

ÁLMOS: Nem követ senki? Ne féljek? Biztatnak, hogy ne féljek. Biztatnak, hogy szabadá tettek. A megbocsátás teljes. Nincs mit félnem. Futhatok... ők... ő... mondja... S én megyek, futok... Mint a legmegalázottabb vad — az igazammal együtt. És ők valóban nem követnek. Tehát nincs mitől félnem. A félelem mégis jön velem, mert magamban cipelem. (Sietve el.)

(Kis csend.)

KÁLMÁN: És ő... ő mégis azt hiszi, hogy ez szeretet...

(Jön Marcellino, már nincs megkötözve.)

MARCELLINO: Királyom, hírül adták, mi történt?

KÁLMÁN (kurtán): Igen.

MARCELLINO: A herceg maga mellé vett, hogy a harcban szemmel tart-hasson. S midőn a csatának vége volt, együtt kellett véle menekülnöm, ám egy óvatlan pillanatban jeleket adtam a mieinknek...

KÁLMÁN (ingerülten): Tudom!

MARCELLINO: Azért kötöttem meg magam, hogy máskor is közéjük mehessek. Csak ennyit akartam tudatni veled, királyom.

KÁLMÁN: Én pedig annyit (hangja különös), hogy püspök lettél, apát úr. Végre — püspök! (Sarkon fordul, indul. Sötét lesz. Csend. Majd halljuk: Pace tua... Aeterna sedes in aeternum... Mormolásba tűnik. Fény lesz.)

NEGYEDIK KÉP

Szín: terem a palotában. Elöl Buzilla királyné lehunyt szemmel, halálos ágyán fekszik. A sarkokban: térdeplő, fal felé forduló papok. Előtérben, a szín két szélén — arccal felénk — két térdeplő, lehajtott fővel imádkozó pap. Érsekné és Nádorné az ágy fejénél — távolabb — állnak. Az ágy mellett Kálmán és Buzilla fia, István, a gyermek herceg áll. Mutathat 14—15 évesnek is: pontos korát ne lehessen megállapítani. Mellette az érsek. Buzilla kinyitja szemét, a gyermeket nézi, aki majdnem merev arccal, mozdulatlanul áll. Az anyja elalél. A szín oldalában magas lépcső: innen le lehet menni a terembe. Tetején Kálmán áll és vár. A lépcső alsó fokánál egy ajtó, mely a terembe nyílik. E mellett áll János nádor, a terembei oldalon pedig Albericus, mint akik feladatot teljesítenek, s csupán a jelre várnak.

LŐRINC (a herceghez): Imádkozzunk, hercegem. (Kicsit megérinti kezét, jelezve: tegye össze. A herceg kissé szögletesen-gépiesen megcselekszi.)

ISTVÁN (suttogva, az érsekhez, nem néz rá): Nem tudom, mit kell ilyenkor mondani. Nem tudom: hogyan álljak... Érsek, mondd helyettem az imát...

(Érsek letérdel s mozgó ajakkal, de hangtalanul mondja az imát, befejezi.)

LŐRINC: Ámen. *(Felnéz a hercegre.)*
Ámen.

ISTVÁN *(végre megérti)*: Ámen. *(Ő is letérdel, suttogva.)* Ne csodálkozz: még sosem láttam halottat, sem hal-doklót. Ő az első.

(Apró csend, Buzilla most kinyitja sze-mét, ajka megmozdul.)

BUZILLA: Segíts, én Istenem. Segítsd gyermekemet, az én árva gyermeke-met, méhem édenéből kiűzött gyü-mölcsem. Adj néki hatalmat és sze-retetet, add meg néki, hogy szólhas-son — mindenkihez, mintha testvére lenne, add néki, hogy mindenki úgy szóljon hozzá, mintha édes rokona lenne. Ne ítélj némaságra, ne ítélj idegenségre az én gyermekemet. Ámen. *(Lehunytja szemét.)*

ÉRSEKNÉ *(halkan)*: Gyönyörűen imád-kozik.

NÁDORNÉ *(szintén)*: Volt ideje meg-tanulni, szegénynek.

ISTVÁN *(suttogva érsekhez)*: Felállha-tok, érsek?

LŐRINC: Álljunk föl, herceg.

(Felállnak. Most Buzilla újra kinyitja szemét.)

LŐRINC: Hallod szavamat, felséges asszonyunk? *(Amaz bólint, hogy igen.)* Királyunk éppen úton van, csatából jó, nemsokára itt lesz. Várd meg, hogy szólhasson hozzád. Várd meg te is néhány szavaddal.

(Buzilla fejét lehajtja, lehunyja sze-mét, sóhaj szakad. Csend.)

LŐRINC *(eléggé hangosan)*: Úgy hi-szem: már messze jár.

(Albericus, mintha csak ezt várta vol-na: kinyitja az ajtót, felnéz, Kálmán most megindul, visszhangzanak léptei, a terembe jön. Buzilla ebben a pillan-atban nyitja föl szemét, ám ezt csak a két asszony veszi észre. A királyné megpillantja a közeledő Kálmánt.)

BUZILLA *(elhalóan)*: Mit mondhatnék néki? Inkább néma leszek, néma. *(Mintha szántszándékkal zuhanna végső aléltóságba.)*

(Papok mormolnak. Kis csend.)

LŐRINC *(Kálmán felé)*: Lelke már kö-zel a teremtőhöz.

KÁLMÁN *(az ágy irányába jön, de tá-volabb megáll, halkan)*: Nem üzent nékem semmit?

LŐRINC: Az élet már nem tudta ki-várni felséged jöttét, csak a halál.

Bizonyosan sok mindent szeretett volna mondani felségednek.

(Kálmán félrevonja a püspököt: a szín szélére.)

KÁLMÁN: Nem mondott semmit — rólam?

LŐRINC: Nem, felség, nem mondott semmit.

KÁLMÁN *(mormolva)*: Némán élt. Némán halt meg. Nem volt mit mon-danunk egymásnak. Született, szült és meghalt. *(Hangosan.)* Siratni kell a királynét. Erdeme: hogy siratni kell.

(A két asszony — siratóasszonyosan — zokogásban tör ki.)

Nagyasszonyok, nyugodjanak meg.

(Elég gyorsan abbahagyják.)

ÉRSEKNÉ: Nagy volt a lelke a mi asszonyunknak.

NÁDORNÉ: Szívünkbe zártuk mind-örökre.

KÁLMÁN: Takarjátok el őt. *(Fiához.)* Fiam, búcsúzz el a királynétől. *(Úgy érzi: hozzá kell tennie.)* Anyádtól.

(A herceg megcsókolja anyja homlo-kát. Kálmán int a két asszonynak, hogy kísérik ki a herceget. Két csuk-lyás pap az ágy előtt a függőnyt las-san húzza össze. Őket nézik mind-annyian. A két asszony — előttiünk — összeség.)

ÉRSEKNÉ: Láttad? Hamarabb meg-halt, csak hogy ne kelljen búcsúzkod-nia.

NÁDORNÉ: Idegenül élt, idegenként is halt, szegény.

(Kisietnek a herceg után. Kis csend.)

KÁLMÁN: Hozassatok egy szekér szic-íliai földet, amennyi a koporsó köré elég. A gödör és a kő magyar, de szicíliai lesz a koporsó földpárnája.

LŐRINC *(őszintén megindult e szavak-tól)*: Felség, gondolatod felséges gon-dolat. Ez a szív gondolata...

KÁLMÁN *(majdnem rendelkező han-gon, mintha nem is hallotta volna a másikat)*: Érsek úr, gondoskodj, hogy minderről tudjon a papság. És tud-ják meg külföldön is. Hadd lás-sák: a magyarok királya megbecsüli a pápához oly hűséges uralkodó leá-nyát, a magyar királynét. Rómában azt is tudják meg, hogy ezzel első-ként nem a királynénak, hanem pápánk és egyházunk hűséges szol-

gálóányának adtunk méltó végtisztességet.

LŐRINC *(e hangra felocsúdik megindultságából)*: Úgy lesz, felség...

(Zavarát leplezően a függöny mellé lép imádkozni.)

KÁLMÁN *(Albericushoz és János felé)*: A krónika kellően emlékezzék meg róla.

ALBERICUS: Ha már itt tartunk, felség: a titkos krónikások ügyében is kellene tennünk valamit...

KÁLMÁN *(mintha most hallaná először)*: Titkos krónikások?

JÁNOS: Nem akartam gyászrontó lenni: de vannak ilyenek.

KÁLMÁN: Am gyász csak ma van, s ezek minden bizonytal a tegnap is voltak...

JÁNOS: Voltak, felség. *(Ajkába harap.)*

KÁLMÁN: Ha nincs gyász — nem tudom meg soha. *(Ridegen.)* Kifélék ezek?

ALBERICUS: Leginkább toprongyos barátpapok, névtelenek. Saját szakállukra, sötét kolostorzugokban írják felséged uralkodásának krónikáját.

LŐRINC *(úgy érzi: most az imát abba kell hagynia)*: Úgy gondoltam, körlevelet írok, amelyben kérem, hogy...

KÁLMÁN: Hogy legyenek szívesek abbahagyni irkafirkáikat... S úgy gondolja az érsek, hogy ezután majd leteszik a tollat?

LŐRINC: Szigorúbb intézkedést is hozhatnánk ellenük, de...

KÁLMÁN: De akkor mi lesz a népszerűségünkkel, nem igaz?

JÁNOS: Én úgy gondoltam, hogy elrettentő példaként egy-két ilyennek a kezét kellene csonkítani...

KÁLMÁN: Semmi értelme, mert akkor majd tollbamondják, s ha a nyelvüket tépnétek ki — arcfintorakikkal adnák tovább a krónikát. Nem, urak. Kinőttünk mi már ezekből. Viszont fel kellene kutatni pergamenjeiket, elém hozni, s aztán meglátjuk, mi lesz. Mert ezek a toprongyosok soha egy pillanatig nem ültek itt a helyemben a trónon, hogy lássák, mi mivel jár. Kutassátok fel írásaikat!

LŐRINC: Mindent megteszünk, felség.

JÁNOS: Volna még néhány dolog, amiről királyomnak nyilatkoznia kellene.

KÁLMÁN *(körülmutat)*: Itt és most?

JÁNOS: Ne vegye gyászrontásnak, de megkérdem. Özvegységben kíván-e élni?

KÁLMÁN *(gunyoros)*: A nádor mindig a legjobbkor szól. De ha már megkérdezte: megmondom. Négy égtáj van, s egyikről sem szeretnék megfeledkezni.

JÁNOS: Tehát kelet felől?

KÁLMÁN: Meglátjuk. Van még valami?

JÁNOS: Hírt vettünk, hogy nemsokára új kereszteshadakra számíthatunk: követeket küldenek.

KÁLMÁN *(dühödten)*: Ki kell utasítani őket! Nem lesz több átvonulás!

ALBERICUS: Ezt kellő tapintattal kellene tudomásukra hozni.

KÁLMÁN: Tapintat — ezeknek?

LŐRINC: Nyilván a pápa őszentsége tudtával jönnek...

JÁNOS: Uraink és a nép viszont kikelt magából. Veres posztó bikát nem hergel úgy, mint urainkat a keresztesek, amióta itt jártak...

KÁLMÁN: Ki kell találnunk valamit, hogy az urak is megnyugodjanak, valamint pápa őszentsége is tisztán lássa: itt minden a szentegyház javára történik...

(Ebben a pillanatban bejön Álmos.)

Valamennyien odanéznek.)

(Kis csend.)

Az urak gondolkodjanak ezen a dologon. *(Int, hogy befejezte, azok meghajolnak, tüntetően a másik irányba el.)*

(Csend.)

Vigasztalni jöttél?

ÁLMOS *(némán átöleli)*: A legjobb testvér vagy. És bocsáss meg mindörökre. *(Könnyeznek.)*

KÁLMÁN: Mi ütött beléd?

ÁLMOS: Anyánkra gondoltam, akire én alig emlékszem, de te még igen. Én már inkább csak a mostohánkat tartom eszemben. Az anyánk téged még becézhetett, simogathatott. Nekem bele kellett bújnom saját melegembe, mint gyermek a takaró alatt, midőn egyedül van. Táguló orrcimpával ismergeti saját testét, szagjait: ez mind ő. Kilélegzi önmagát, majd visszaszívja. Nekem szeretnem kellett magamat. Aztán vigyáztam: mások is szeressenek. Igen, ilyenekre gondoltam a napokban. Bocsáss meg. A vérem nyugtalan. Nem tehetek róla. Nem ad nyugalmat semmi. Arra gondoltam: mit ér az én igazságom, ha mindig elbukik. De vajon az-é az igazság, amelyik mindig csak

győzni tud? Bocsáss meg, nem a királytól — a testvéremtől kérdezem.
KÁLMÁN *(egyszerűen)*: Lehet, hogy az az igazság, amit te mondasz. De ha az lenne — egyet tanácsolok: felejtse el.

ÁLMOS: Megteszek mindent, mindent. Próbálom elátni...

KÁLMÁN: És ne ásd elő soha. *(Hirtelen.)* Mondd: annyira áhítozol erre a sárga vasra *(koronájára bök)*, annyira? *(Kis csend.)*

ÁLMOS: Nem tudom.

KÁLMÁN: Hányszor legyőztelek. Meddig próbálsz? Ajánlom: fordíts hátat barátaidnak, tanácsadóidnak... Mert ha ismét meghallod éljenzésüket, a véred újfent megiramodik, s nem tudsz többé parancsolni magadnak... Ismerlek. Tagadd meg hívedet, dugd be a füled, ha a nevedet kiabálják átforrósult arccal és imádón.

ÁLMOS: A Szentföldre gondoltam. Távol van innen. Oda zárandokolok.

KÁLMÁN: A pápa is jó néven veszi majd. Megtérésed jelének látja. *(Mintha egészen finom gúnnyal.)* Én is elzárandokolok majd — megyéinkbe ismét.

ÁLMOS *(elengedi)*: Olthatatlan vágyam, hogy távol innen — gondolkodjam.

KÁLMÁN: Vezéreljen Isten.

ÁLMOS: Köszönök mindent, testvérem. Bízál bennem. Sosem felejtsem el, Isten engem úgy segítjen. *(Megöleli, indul.)*

KÁLMÁN *(utána)*: Isten mentsen meg téged... *(Álmos el; halkabban)* és engem is. *(Kis szünet, már-már dühös indulattal.)* Hányszor bocsáthat meg az ember? *(Szünet.)* Hányszor bocsáthat meg egy király? *(Csend.)* Hányszor bocsáthat meg egy ember... ha keresztény s király...?

(Lábdobogás: be Márk, Ehellős, Benedek, Albericus, Lőrinc és János. Feszültek. Csendben állnak meg. Szünet.)

KÁLMÁN: Mi történt, urak?

MÁRK: Leghűségesebb híveid vagyunk...

EHELLŐS: Soha még gondolatban sem mondtunk ellent néked...

BENEDEK: Követtünk mindenüvé... jóban és rosszban...

KÁLMÁN *(rosszat sejtve)*: Mi ez? Hűségeskü?

MÁRK: Ám, van ebben az országban egy úr, akinek mindent szabad.

BENEDEK: És ez nem a király.

EHELLŐS: Aki szövetkezhet Nyugat császáraival...

MÁRK: Kardot foghat a király ellen...

BENEDEK: Anélkül, hogy hajszála görbülne!

MÁRK: Maholnap birtokainkat is elveheti, ha győzne...

EHELLŐS: Leölhet valamennyiünket.

BENEDEK: És ez az ember: a szemünkbe nevet. Lovára kap és indul, hogy szervezze újabb cseleit.

KÁLMÁN: Nem vidáman, lehajtott fejjel indult.

MÁRK: Mert már az új terveit forgatta fejében.

KÁLMÁN: És gyalog ment, zárandokolni!

EHELLŐS: Hogy terveéhez új szövetséget keressen!

KÁLMÁN: A Szentföldre ment!

BENEDEK: Hogy netán még a pápát is maga mellé állítsa, ravasz, alázatos, bűnbánó orcájával.

(Kis csend.)

KÁLMÁN: Mit akartok?

MÁRK: A herceg ügyében — szabad kezét!

KÁLMÁN: Soha! Míg én itt király vagyok.

MÁRK: Ha így megy — nemsokára ő lesz a király.

KÁLMÁN: Hogy merészelsz? Szavaidért felelni fogsz!

MÁRK *(leborul)*: Öless meg, királyom. Öless meg inkább engem is, csak hagyd, hogy őt, ki gyilkosod lehet — a mieink megölhessék!

KÁLMÁN *(üvölt)*: Nem leszek testvérgyilkos király! Soha!

ALBERICUS: Felség, itt a király semmit, hanem mindent a törvény végezze el.

JÁNOS: Királyom, ha akarsz: tudnod sem kell róla. Ha az árulót mi megöltük: te akár csodálkozhatasz is. Ártatlan arccal: hogy történhetett?

KÁLMÁN: Köszönöm a csodálkozás jogát!

LŐRINC: Törvény szerint kell ítélkezni, s akkor királyunk keze tiszta marad.

KÁLMÁN: Nocsak! Az érsek, ki nemrég még népszerűségért könyörgött...

LŐRINC: Népszerűségért, de nem bármi áron, nem úgy, hogy közben elszakítsanak őszentsége mellől!

KÁLMÁN: És te, Albericus, ki hűvös, józan vagy, mint maga a törvény,

most veres az arcod az indulattól?
Mióta száll a törvény fejébe vér?

ALBERICUS: A józanságnak is van vére, uram. A paragrafus is szórhat szikrát.

KÁLMÁN: És János nádor, a mindig óvatos, körültekintő, oly aggályos.

(Mindegyikhez közelebb lépett.)

JÁNOS: De amikor az óvatosság esztelenség lenne, és az aggály felségárulás...

KÁLMÁN: Hát jó!

BENEDEK (szinte boldog): Beleegyezel, felség?!

EHELLŐS: Hadd, hogy éljenezzünk!

KÁLMÁN: Hallgassatok meg! (Kis csend.) Azt akarom, hogy az öcsém hívei maguktól lássák be terveinek gyarlóságát. Azt, hogy e tervekkel a szomszédig sem jutnak, hát még messzire. Ők maguk ébredjenek rá, s forduljanak el a hercegtől, s így majd oldalunkra állnak. Ha viszont a herceggel azt tennétek, amit akartok: ez elmérgesíti a vizsályt. Így a hercegből eszmény lenne: hős! Vértanú — a hívei szemében, s nem állnának pártunkra soha! Kinek kell ma egy hős — a másik oldalon?! Egy legenda — a másik oldalon? Értitek már, urak?! (Kis csend.)

ALBERICUS: Királyom, nem tudhatsz egyszerre mindenki szája íze szerint uralkodni.

KÁLMÁN: A herceg, mentse Isten, sírjában is rajtunk nevetne. Lám, megöltetek: s engem imád a nép, az én síromhoz jönnek nagy titokban, míg titeket lelkük mélyén leköpnék. Nem, ezt nem!

MARK: Királyom, bármi bölcs is szód, de ehhez nincs jogod. A mi bőrünk van kockán! Minden jog a tied, de egyhez nincs jogod: megbocsátani annak, ki életedre s koronádra tör!

EHELLŐS: És végül fiadra is, a trón várományosára!

BENEDEK: És birtokainkra, mert ne félj: elvenné birtokainkat, ahogy trónra jutna, és híveinek adná mind oda!

MARK: Életre megy a játék!

EHELLŐS: És halálra!

BENEDEK: A pápa is ezt kérné tőled!

KÁLMÁN (szinte nyugodtan): Jó, hogy a pápát említetted. Ezt az egyet igencsak nehéz lenne a pápának megmagyaráznom. Ő nem adhatja áldását testvérgyilkosságra.

MARK: Láttunk mi már hasonlót. (Sandán.)

KÁLMÁN: És a népem? Azt hiszitek, a nép nem irtózik az olyan királytól, ki testvérét megöletni hagyja...?

MÁRK (szinte gúnyosan): Egy egész történelem alatt nem emlegettük annyit a népet, mint e néhány pillanatban... (Megijed saját szavaitól.) Mi az, hogy nép? Felséged személye a fontos!

KÁLMÁN: No meg a birtokaitok. Nem, urak. Én a köz hangulatára is ügyelni fogok!

LŐRINC: Felség, nemrég még engem intettél: ne akarjak népszerű lenni.

KÁLMÁN: Én nem akarok, de a hatalmam akar. Nékem nincs személynem.

ALBERICUS: A nép idejében megtudja majd, hogy haboztál, és te nem akartad ezt. Teszünk róla, hogy megtudják! Nem mondhatnak rólad rosszat, királyom.

KÁLMÁN: De gondolni, igen!

ALBERICUS: Ezt az egyet nem vehetjük el tőlük, felség.

JÁNOS: Ha kell: rablók vagy örültek merényletének hirdetjük ki. Sohasem látott tettesek bűnének, kiket lesz idő hosszasan keresni. S eközben a kedélyek megnyugosznak...

KÁLMÁN: Időt nyerni, helyes! Adjatok időt, de nekem! El akarom halasztani, amíg lehet... halogatnom kell. Mindennek eljő az ideje, urak! Nem azt mondom, hogy nem, csak azt: most még nem! A helyzetet kívárvuk.

MÁRK: Uraink nyugtalanok, a papság epéje forr: izgatás tűzfészke lobog, és herceg a neve!

KÁLMÁN: Urak! A herceget rangjától megfosztom! Birtokait elveszem! Hát mi kell még? (Kis szünet.) A herceg ráadásul most a Szentföldre megy. Vezeklésre szánta el magát. Nincs tehát itt, hogy hergelje az urak kedélyét. Bűnbánata most őszintének látszik. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne figyeljük minden léptét, ha kell. Ezt a nádorra bízom. Érted, nádor úr?

JÁNOS: Értem, királyom. (Nyel egyet.)

KÁLMÁN: Marcellino püspökben még mindig bíznak. Maradjon közöttük. A herceg legádázabb híveit pedig ti, Márk, Benedek és Ehellős tartjátok szemmel. Lőrinc érsek Marcellino püspököt, mivelhogy az ő akla s nyája ez. Albericus mellettem lesz, tanácsaival. Ez mind bizonyosságot ad majd, hogy a herceg nem támad-

hat többé, mégha akarna is! Különben is: foglyául ejtette a vezeklés.

BENEDEK: Ismerem én a sírós vezekléseket, mennyit érnek! A herceg akkor tud sírni, amikor akar.

KÁLMÁN: Testvérem könnye igaznak látszott!

EHELLŐS: De könnyei mögül már felséged arcát fürkészte, ütéseit majd hova mérheti.

KÁLMÁN: Nem leszek testvérgyilkos király! Isten engem úgy segítjen! Ez az utolsó szavam! És most a gyásznak e pillanatában — legalább most kíméljete! *(Apró szünet.)*

MÁRK *(kissé csillapodva)*: Uraink és papságunk, meglásd: hogyan fog háborogni.

KÁLMÁN: Ez az utolsó szavam! Köszönöm az uraknak! *(Azok indulnak.)* Nádor úr. Érsek úr. Albericus. *(Ezek megállnak, többiek el.)*

KÁLMÁN: Az indulat — láttatok — paprikázott. Nádor úr, a te dolgod még az is lesz, hogy saját híveimre — rájuk is — ügyelj. Nehogy még valami eszükbe jusson: nagyon tiszteletlenül beszéltek. Ettől már csak egy lépés a felségárulás.

JÁNOS: Úgy hiszem: ilyesmitől nem kell tartanunk. Legigazibb híveid ők.

KÁLMÁN: Majd elválnak. Mindenképp tartsd szemmel őket. Ezenkívül: gondolkozzatok, hogy ha majd az új keresztések megjönnek, mi légyen velük.

JÁNOS: Így lesz, felség.

KÁLMÁN *(a függőnnyel elzárt rész felé intve)*: És gondoskodjatok a temetésről. S az új királyné ügyében is... Én most megyek... fáradt vagyok... a fejem is fáj... legalább ma hadd lásson a fiam. *(Öletszerűen benéz egy függöny mögé, gyorsan el. Kis csend.)*

JÁNOS *(Albericushoz)*: Néha arra gondolok, ennyi keménység és ész együtt... Kivárta, míg meghal a királyné...

LÓRINC: Bocsássa Isten: én meg hazudtam egy haldoklónak. Azt mondtam neki: a király úton van, noha fönt állt a lépcsőn... Várhatta a királyné...

ALBERICUS: Mit mondtak volna egymásnak?

JÁNOS: S aztán itt most a tetem tövében... ment minden tovább... Milyen mesterin szedte össze érveit, a végén még a gyászát is felfokozta, hogy az urak ne háborogjanak... A

holt tetem tövében ment minden tovább!...

ALBERICUS: Honnan tudod, hogy itt épp alattunk, hol állunk, a föld mélyén nem sírok vannak, csontok s koponyák... Látszólag virágok közt sétálunk e létben, de valójában lábunk nem látható csontokon tapos.

JÁNOS: Én csak azt tudom: szegényebb lettem volna lélekben s értelemben, ha az én egyetlen életemben e királlyal nem találkozom. De én gyarló vagyok, esendő, és megkérdezem: mire ad Isten ilyen királyt egy népnek, ha az úgysem érti? *(Apró szünet.)* Igen, én és mi is szegényebb lettünk volna — nélküle. És mégis: nem lett volna jobb szegényebbnek maradnunk? Nem Isten fényűzése: nekünk ilyen király?

(Sötét, hosszú ideig. Lónyeringések, horkanások. Lódobogás. Majd világosság.)

ÖTÖDIK KÉP

Szín: trónterem, kicsit megemelve. Előtere lejjebb való, akár az első felvonás ötödik képében. Ez jelenthet sétányt, udvart, bármit. Vegyes népség — többnyire rongyosok vonulnak el örömrícsájban. Kiáltások.

ELSŐ TOPRONGYOS ALAK: Végleg a mienk lett Horvátország! Megtánítjuk őket keresztet vetni igazából!

MIND: Éljen! A mienk! A mienk! Éljen!

MÁSODIK TOPRONGYOS ALAK: És Dalmácia is a mienk. Jól mondta Kálmánunk: szeressük a horvátokat, de mégjobban önmagunkat!

MIND: A mienk! A mienk! Éljen!

HARMADIK TOPRONGYOS ALAK: Van tengerünk! A mienk!

NEGYEDIK TOPRONGYOS ALAK: Nem fogsz te abban megfürödni, azt mondom.

HARMADIK TOPRONGYOS ALAK: Hallgass, ünnepöntőja! A fő, hogy a mienk!

MIND: Éljen! Éljen a király! Éljen Kálmán király!

(Elvonulnak. Kis ideig üres a szín. Az előtérbe most sietve jön be Eufémia, az új királynő. Szép, telivérr asszony. Inkább szökés. Hirtelen észrevesz valamit a nézőtér irányában, távol. Föld-begyökerezik a lába, szeme kigyullad.)

EUFÉMIA: Hölgyek, jöjjetek csak! *(Hátraint.)*

(Sietve be Érsekné, Nádorné.)

ÉRSEKNÉ: Itt vagyunk, felséges asz-

szony. Átöltözni lenne jó, mert tüstént itt a király. Aztán az új keresztetek követéit kell fogadni.

EUFÉMIA: Nézzetek oda! (Néznek, néhány pillanatig csend.)

NÁDORNÉ (mintha zavartan, el is fordul): Ilyet sokszor látni mifelénk.

EUFÉMIA: Nem gyönyörű? Hát nem szebb a ló, mint az ember?

ÉRSEKNÉ (enyhe röstelkedés): Szép. De talán nem ártana indulnunk...

EUFÉMIA: Még nézzük egy kicsit. Nézzétek milyen kecses a kanca és milyen harapós... És az a szilaj mén, nézzétek, milyen remegős... (Szinte gyöngéden, sajnálattal.) Szeretik egymást és mégis... alig tudnak mit kezdeni egymással. Sosem láttam ilyet. Ezeknek segíteni szoktak? (Kérdése majdnem naív.)

ÉRSEKNÉ (szemét lesütve): Ó, igen-csak... gyakorta...

NÁDORNÉ: Talán akkor... mehetnénk is...

EUFÉMIA: Ó Istenem, de szépek! Mennünk kell, valóban mennünk kell? Nem várhatnánk ki a végét?

NÁDORNÉ: Ajánlatos lenne inkább mennünk. (Azért lopva ők is arra-arra pillantgatnak.)

EUFÉMIA: Miért nem nézitek? Nem tetszik a látvány?

ÉRSEKNÉ: De... de... igen... Ám nekünk ezt talán nem szabadna...

EUFÉMIA: Nem? Miért? (Csodálkozik.)

NÁDORNÉ: Bocsánatos a királyi szévely, de bűnös a szolgakíváncsiság.

EUFÉMIA (arca átszellemült): Ó! Na végre! (Tenyerét összeüti.)

ÉRSEKNÉ: Akkor most már mehetünk! (Gyengéden karonfogják.)

EUFÉMIA (mintha búcsút intene a látványnak): Menjünk. Vége. (Lehangolódva.) Szomorú vagyok.

ÉRSEKNÉ: Mi történt, asszonyunk?

EUFÉMIA: Arra gondoltam... nekem minden megadatik, minden, minden. Csak egy nem.

NÁDORNÉ: Nagyasszonyunk, nincs olyan kívánság, melyet királyunk ne teljesítene.

EUFÉMIA: Nem. Nem. Szomorú vagyok. (A legkomolyabban mondja.) Gondoljátok el: például én soha nem lehetnék — bármennyire is akar-nám — nem lehetnék egy szép ló... egy kanca... nem... Soha. Meg vagyok fosztva valamitől, ami még egy közönséges igáslónak is megadatik. Pedig én királyné vagyok. (A két asszony riadt arccal nézi.) Igen,

igen, mit néztek? Ti még sohasem gondoltatok erre?

NÁDORNÉ: Nem, asszonyom.

ÉRSEKNÉ: Hogy is merésztünk volna mi ilyesmire még csak gondolni is, asszonyom.

EUFÉMIA: Hát nem szörnyű!? Királyné létemre meg vagyok fosztva attól, hogy átélhessek valamit, amit pedig még egy ló is átélhet...

(A két asszony ocsúdik.)

NÁDORNÉ: Lehet, asszonyunk. De ne csak a szépre, jóra gondoljon, hanem képzelje el, hogy tűzdelt szalunka helyett zabot kapna, felséged.

ÉRSEKNÉ: Bársonyruhák helyett hámot, viráglegyező helyett pedig ostort. Már bocsánat.

EUFÉMIA (tűnődve): Igaz. De én mégis... akkor is szomorú vagyok...

(Trombiták.)

NÁDORNÉ: Siessünk, asszonyom! (Valamennyien el.)

(Kis ideig a szín üres.)

(Be főurak, főpapok. Sorfal.)

(Bejön a király és a királyné, János nádor, Lőrinc érsek, Albericus, a testőrök s a két hölgy. A királyi pár trónra ül.)

KÁLMÁN (int): A követeket!

(Kisvártatva be Gottfried lotharingiai herceg, kíséretével.)

GOTTFRIED: Üdvözlégység Magyarország, Horvátország és Dalmácia királya, kereszténység támasza. Nem követimet küldtem, magam jöttem: Gottfried, Lotharingia hercege.

KÁLMÁN: Barátság fogad, herceg, országomban.

EUFÉMIA: Mi járatban van, kedves herceg, erre felé? (Kicsit — érdeklődéssel — előrehajol.)

(Kálmán arcán rángás fut át, aztán egészen megmerevedik.)

GOTTFRIED: Hadaim, mely a szentegyház akaratát, hitünket viszik tovább a győzelemre — átkelni kész országodon, hatalmas király.

EUFÉMIA: Úgy hiszem, ha kellő kegyre serkented, a király s királyné megértő lesz hozzád. (Biztalan mosolyog rá, Kálmán teste megdermed, keze megmarkolja a trónt.)

KÁLMÁN: A hercegnek tudnia kell: annak idején a hadak átvonulását azzal a kikötéssel engedtem meg, hogy az ország törvényeit szigorúan megtisztelik, s minden szükségüket pénzen vásárolják.

GOTTFRIED: Magam s hadaimat kötelezem, hogy felséged törvényeit a legapróbbakban is megtiszteljék s mindent, amire szükségük lehet, aranyon-ezüstön váltásák meg.

KÁLMÁN: A hercegnek tudnia kell, hogy Poissy Valter, Gotschalk atya, Orleansi Folker és legutóbb Leiningen Emicho gróf — valamennyien azt ígérték, amit itt most hercegséged is megtett. Bizonyosan tud róla, hogy mégsem ez történt. Seregeimmel így arra kényszerültem, hogy hadaikat úgy nézzem, mintha nem is szövetségeseink lennének, mintha ők nem a kereszténység zászlaja alatt indulnának szent céljaink megvalósítására, hanem holmi pogány s idegen csöcselék lenne, kik számára egyetlen s méltó válaszuk: fegyvereink ereje. Hadaikat szétvertük, s arra kényszerítettem őket, hogy országunkat elhagyják.

GOTTFRIED: Jól ismerem felséged dicő fegyvertényeinek krónikáját, s aligha akad ember, ki nálam nagyobbra becsülné. Meg kell mondanom, hogy noha közöm az említett seregekhez nincsen, mégis kénytelen vagyok helyükben is pironkodni. Elég sajnos, hogy a szentegyház hótiszta zászlaja alá olyanok is sodródnak, kiknek helye inkább az erdei rablók vagy az istentelenek oldalán volna. Én ezeket a hadakat megtagadva, vezéreikkel semmi közösséget nem vállalván, magamat s hadaimat arra kötelezem, hogy felségednek még legenyhébb óhaját is hajszálnyira betöltsem.

EUFÉMIA *(súgva Kálmánhoz)*: Ez a herceg bizalmat sugall...

KÁLMÁN *(fogai között)*: A királyné trónján itt nem szoktak beszélni. *(A herceghez, hangosan.)* Jól teszi hercegséged, hogy e vezérek tetteit így ítéli meg. A sors azonban úgy hozta, hogy hitünk terjesztése nem együgyű harc; melyben világosan látni kezdettől, hogy ki melyik oldalon áll, ki mit akar, hanem igen sokszor konkoly keveredik a tiszta búzaszemek közé. Ezért kell áhítatos, de mégis nyitott szemünk. A bizalmunk nem vak, csak félig lehunytt szem: legalább pilláink résén át látnunk kell mindent. Amiként az Űristen szemöldöke alól figyelni teremtett világát, készen arra, hogy mindig beavatkozzék, akképpen kell nekünk itt e földön, gyarlón és kicsinyben

ugyanezt cselekednünk. *(Int, hogy a másik szólhat.)*

GOTTFRIED: Köszönöm, felség, bölcs szóidat, s most azt kérdezem: kegyességed hírével, jó hírrel fordulhatok-e hát vissza enyéimhez, hogy méltán éltessek a nagylelkű királyt.

(Apró csönd, majd halk moraj a teremben.)

KÁLMÁN: Noha kegyességről nagy elődöm volt híres, én nyomába nem léphetek, mégsem szeretném megtagadni hercegségedtől, amit a szent érdek parancsol. Hercegséged keresztényi komolysága elűzi a gyanút. Keresztény bizalmam tehát a másik keresztényben, hercegségedben csorbitatlan. Királyként azonban kötelességem biztosítékot kérni, mit nem a bizalom hiányaként, hanem éppen úgy kell elgondolnunk, mint ami mindkettőnkre nézve áldásos. E biztosíték mindkettőnket megszabadít a kétségektől, ha netán lennének. Ami nékem biztosíték lesz népem előtt, az hercegségednek összetartó lehet katonái körében: a kordában tartás jó szerszáma.

GOTTFRIED: Kész vagyok őfelségednek bármilyen biztosítékot adni. Talán már gondolt is valamire?

KÁLMÁN: Tudomásom van, hogy hercegséged testvére, Balduin a seregek alvezére. Azt kérem tehát, hogy Balduin herceg és neje tusként maradjon mindaddig, míg a hadak átvonulnak. Sajnos, hogy a tuszok kényszerű védnökségéhez kell folyamodnunk, noha mindketten jó keresztények vagyunk. Viszont hercegséged átláthatja: erre szükség van a rend és a nyugalom érdekében.

(Apró szünet.)

GOTTFRIED: Bizonyos vagyok, hogy jó testvérem s neje habozás nélkül s ügyünk érdekében vállalja mindent. Mégis mindenekelőtt a dolgot véle megbeszélnem. Engedje meg hát felséged, hogy elvonuljak, s a kellő válasszal térjek vissza. Hálaosan köszönöm felségednek.

KÁLMÁN: Boldog leszek, ha mindkettőnk eléri célját. Mert nagy szüksége van hitünknek s őszentségének, hogy mi keresztény királyok, hadvezérek ne húzzunk széjjel, hanem minket — akár valami ujjakat — egyetlen ököllé szoríthasson az egyház. Várom hercegséged visszatérését.

(Int, hogy befejezte. A herceg és kísérete el, János utánuk megy, mintegy kalauzolván őket. Kis csend.)

KÁLMÁN: Így gondolták az urak?

MIND: Éljen a király! Éljen Kálmán király!

KÁLMÁN: A hercegnek szánt egyéb kikötéseinket később is ráérünk megbeszélni. Köszönöm az uraknak! (Kezével int. Elvonulnak. A királyné, Kálmán, Nádorné, Érsekné maradnak. A király a két hölgyhöz fordul.) A királyné fáradt. Kísérjék el, nagyszonyok.

EUFÉMIA (feláll): Mitől lennék én fáradt, jó uram?

KÁLMÁN (lejön, többértelműen): A sok beszédetől. (A királyné arca megmerevedik, szó nélkül, hölgyekkel el. Kálmán egyedül. Arca most eltorzul, fejéhez kap, a korona alatt körülnyomogatja homlokát, halántékát. Szemét lehunyja. Bejön Albericus.)

ALBERICUS: Baj van, felség?

KÁLMÁN (szemét kinyitja): Néha nyilallik. Valamikor nem is éreztem: egyetlen részemem sem. Most mind-egyik jelentkezik, hogy ő is van. Ám a legjobban ez... (Fejét a füle körül — a halántékáig tapogatja.) Hasogat. A csatában soha, mindig csak a trónteremben. Talán, mert sokfelé kell figyelnem?

ALBERICUS: Lehet, hogy a mások szemsugarai átnyilaznak fejünkön. Egy életen át. S a fájdalmak csak később jelentkeznek.

KÁLMÁN: Hogy tetszettek a hercegnek szabott feltételeim?

ALBERICUS: Nekem nagyon. Másoknak is. A legjobban viszont azt szerettem, hogy minden nagyúr és érsek abban a hiszemben távozott: épp ő sugallta e megoldást a királynak.

KÁLMÁN: Sajnos: ilyen jámbor cseledek, kegyes csalások nélkül nem megy. Nem vetted még észre, hogy az emberek szinte kötelezik a másikat, hogy az hazudjon nekik. Vagy legalábbis, hogy enyhén becsapja őket. Igen: mindig azt kell hinniük, hogy amikor én beszélek, tulajdonképpen ők sűgják a szöveget... (Ismét fejét gyúrogatja.) No, nem a korona. Öcsém biztos ezt mondaná. (Apró szünet.) Hol járhat most?

ALBERICUS: Reméljük: a Szentföldön. És reméljük: foglyul ejti ott az áhitat.

KÁLMÁN: Én megadtam néki az esélyt. Néki is, nekem is jobb lenne, ha ott élne és soha sem térne vissza. Most már rajta múlik minden. Az én sorsom az ő vérében, jellemében, az ő cselekedetében szorong és várja idejét. Az én sorsom őbenne lap-pang.

ALBERICUS: Nagy baj lenne, ha viszsztatérne. És főként, ha idegen királyi udvarokat látogatna, mint már annyiszor.

KÁLMÁN: Vigasztalj meg, hogy nem tér vissza. (Kis szünet.)

ALBERICUS: Reméljünk. (Apró szünet.)

KÁLMÁN: Reméljünk. Most még távol van. Remélek és rettegek, s mindig egyidőben. S most már úgy hiszem: mindig is így lesz. Elégedetlenül magammal, véle, véletek: mindenekkel. (Kicsit előrelép.) Albericus, imádkozz velem. (Albericus kezét összeteszi.) A törvény maga is imádkozzék. (Az ima hangján.) Add meg uram, hogy ez (tenyerét kitarja felénk) most az egyszer érette, mindnyájunkért maradjon tisztán. Nekem.

(Függöny.)

HARMADIK FELVONÁS

ELSŐ KÉP

Szín: trónterem. Érsekek, főurak, püspökök csoportokba verődve bejönnek. Kardjukat markolgtatván. Nagy az izgalom, zibongás. János, Lőrinc érsek, Albericus utánuk. (Ez az első kép egyébként az előadásban lehet a második felvonás utolsó képe is.)

BENEDEK: Talán csak nem rejtezik előlünk a király?

JÁNOS: Mérsékeljék a hangjukat, urak! Mindjárt jön, legyenek nyugodtak!

MÁRK: A nádorispán talán nyugodt?

LŐRINC: Krisztus higgadtságot kér tőlünk. Ép elmét!

EHELLŐS (gúnyosan): És talán kegyelmes szívet is, nem?

ALBERICUS: A józanság még nem ártott senkinek, soha!

BENEDEK: Értem már! Az urakat csillapítgatni küldte közénk valaki!
MÁRK: Talán épp a király!?
MIND: Beszélni akarunk a királlyal!
(Csend, léptek kongása, bejön Kálmán, csend.)

KÁLMÁN (fölmegy a trónhoz, nem ül le, megfogja támláját): Történt valami?

(Csend.)

MÁRK (előrelép): Felségedet mi lélekből szeretjük...

KÁLMÁN (feszült és fáradt): A dologra térj!

MÁRK: Melletted álltunk, pedig megnyirbáltad uraink birtokát.

KÁLMÁN: Próbálj hatalmat királyi birtok nélkül!

BENEDEK: Melletted álltunk, midőn ránk szabta, hogy ezután állítsunk katonát seregédbe!

KÁLMÁN: Próbálj harcolni katonák nélkül!

EGY KERESKEDŐ: Melletted álltak kereskedőink, pedig olyikra kétszeres vámot róttál, nagy adókat...

KÁLMÁN: De tengert adtam, hogy meggazdagodjatok!

GYÖRGY: Elfogadtuk szigorú egyházi törvényeidet, intéseidet...

KÁLMÁN: A pápa akaratja is ez volt!
EHELLŐS: Nem szoltunk, pedig fortyogott indulatunk, midőn az új pápa javára lemondta a püspöknevezés jogáról!

KÁLMÁN: Ennyi engedmény kell a pápának, s ez különben is igaz hittemre történt!

MÁRK: Veled tartottunk még a halicsi harcokban is, hol az orosz fejedelem porrá zúzta seregeinket!

KÁLMÁN: Mert próbálkozás nélkül nincs győzelem, és Krisztus urunk virágvasárnapi számara is megbotolhat. Most pedig én következem. Be-fejeztétek?

(Csend.)

Van, akinek a kereszténység csak arra kell, hogy meggazdagodjék. Van, akinek a kereszténység csak azért kell, mert semmi tálentoma nincsen semmire, s azt hiszi, hogy így — hit által, talentumokat kap majd a szószékkel együtt, és hozsannázni fogják. Vannak, kik azt hiszik, hogy csak azért, mert nem voltak jók pogánynak — jók lesznek kereszténynek. A pusztá ellenzés, tagadás által. Mintha kereszténynek lenni eleve dicsőség volna, mintha keresztényként

semmit sem kellene cselekednünk önmagunkkal és másokért...

MÁRK: Felség, mi nem erről szólunk, másért jöttünk! Ne erről beszélj, amidőn másért jöttünk!

KÁLMÁN: Másért? Hát mondhatom másképp is! (Indulatba jön, olykor a trón karfáját üti.) Megnyertem nektek Horvátországot és Dalmáciát! A Szentsek bizalma megrendült bennünk — visszaszereztem néktek! Megindítottam a papság példaadó életét! Törvényt írtam, végül is a legtöbbször javára s meglegedésére! Meghagytam s megerősítettem az arra érdemesek birtokainak javát!

(Kis szünet.)

GYÖRGY: És meghagyta nekünk Álmós herceget!

BENEDEK: A herceget, aki híveivel együtt el akar veszejteni téged és veled együtt minket, hogy birtokainkat elvegye, s a sajátjainak adja!

MÁRK: Felség talán nem tudná, hogy most meg Szvatoplukkal szövetkezett, hogy királyát és hazáját elárulja!

EHELLŐS: Felségáruló! És nem először tette! Többé nem tűrjük!

MIND: Felségáruló!

(Erős moraj.)

KÁLMÁN (sápadtan inti csendre őket): És most mit akartok? Mit értölem és mit a testvéremtől?!

BENEDEK: E képmutató, vezeklő arcú áruló nem testvéred!

EHELLŐS: Ha elpusztul — mindenki téged áld majd, csak téged szeret!

MIND: Halál reá! Halál reá!

(Kálmán lassan lejön közéjük.)

KÁLMÁN: Testvért kén' ölnöm, hogy szeressetek?

MÁRK: Nemcsak a szült vér, a kiontott vér is összetart!

KÁLMÁN: A vétek, a közös bűn fogjon bennünket össze?

BENEDEK: Ha ez bűn lenne — inkább pokolra jussak!

KÁLMÁN (kitör): Alig várjátok, hogy megöljem! Több később a fejemre olvashassátok! Ti és az átkozott krónikások! Mit tegyek? (Hirtelen.) Ti a helyemben, mit tennétek?!

MÁRK: Hunyd be a szemed! A többi a mi dolgunk!

KÁLMÁN: Hunyjam be a szemem? Hogy ölhessek?

EHELLŐS: Behunyhatod, mert néked van igazad!

KÁLMÁN: S azt hiszitek, mert igazam

van — könnyebb lesz ölni? (Apró szünet.) Hagyjatok magamra!

(Kis szünet.)

FULBERT (már öreg és süket): Mit mond?

GYÖRGY (súgja): Hogy hagyjuk magára.

FULBERT: Aha. Hagyjuk magára. (Tovább-súgva.) Hagyjuk magára: gondolkodik a király. (Sugdosva tovább-adják.) Gondolkodik a király.

MÁRK: Megyünk, felség, de most már döntés! És csak egy módon dönt-hetsz!

MIND: Úgy van! Úgy van! Nem halo-gatjuk többé!

BENEDEK: Vagy mi — vagy ő. (Kis csend.)

KÁLMÁN (ingerülten): Mi ez?! Kérte-lek: hagyjatok magamra!

(Morogva kitódulnak.)

(Albericushoz, ki utoljára marad.) Maradj, Albericus. (Az megtorpan.) Mit mondasz? (Magának.) Hát nincs több halogatás. Behunyom a szemem. (Hirtelen.) Értsd meg, nem akarom. Ezt nem akarom. Könyvek tízeivel a fejemben nem tehet ilyet a kezem... És mégis valami törvényt kéne, amitől a kedélyek is megnyugosznak, és a testvérem is bűnhődik... De mégsem úgy. Valami példa, amire rá-mutathatok. Ami nem először törté-nik... Amire lehet hivatkozni...

ALBERICUS (elgondolkodva): A történelem arra való, hogy hasonló ese-ményeket keressünk. Mert a törté-nelemben sok hasonlóak vannak, ám nemcsak azért, mert maguktól is ha-sonlók, hanem azért is, mert mi ma-gunk szántsándékkal másoljuk elő-deink sok tettét, miképpen azok is, kik régi krónikákat, legendákat má-solnak új betűkkel... A szöveg, egy-két szót kivéve, ugyanaz marad... ugyanaz, csak az iniciálék másak...

(Kis csend.)

KÁLMÁN: Igen, példát... egy példát kell keresnünk... Mert eszünknek olyan a hivatkozás alapja, mint lá-bunknak a föld.

ALBERICUS (gondolkodott): Ám pél-dánk nem lehet pogány uralkodó, csak keresztény király.

KÁLMÁN: Már csak azért sem, mert őszentségének utólag szentesítenie kell elhatározásomat.

ALBERICUS: Eddig is szentesítette, mert a te hatalmad néki is erőt adott.

KÁLMÁN: Igen, ez a legfontosabb. (Hirtelen ötlet.) István király!

ALBERICUS: Szent István? Igen!

KÁLMÁN: A lázadó Vászolyt ő sem ölette meg.

ALBERICUS: Szemét kitolatla, s így trónra alkalmatlanná tette. Vak em-ber itt még nem lett király. S ha már itt tartunk, felség: Álmos ügyé-ben e büntetés talán nyugalmat szül-ne. Van azonban itt még egy do-log... Van valaki még rajta kívül is...

KÁLMÁN (mint, aki nem akar erre gondolni): Nem, nem tudom... kire gondolsz?

ALBERICUS: Aki a trón szempontjá-ból szintén sorra jő...

KÁLMÁN (motyog): Nem, nem tu-dom... (Hirtelen.) Ki az?

ALBERICUS: Az Álmos fia.

KÁLMÁN: Béla?

ALBERICUS: Ó, uram.

KÁLMÁN: De hiszen még gyermek! (Elborzad.)

ALBERICUS (fejét lehajtja): Meg fog nőni, uram.

(Csend.)

KÁLMÁN: Nem tudok semmiről sem-mit! Semmit. Soha!

(Kintről nagy zaj, éles kiáltások: „Ha-lál az árulóra!”, zsi-bongás.)

ALBERICUS: Igen. A zaj nagy. Sür-getik döntésedet... (Kis csend.)

KÁLMÁN (hangja nem szomorú, in-kább tűnődő): És én most behunyom szemem... hogy az ő szemében sö-tét lehessen mindörökre. (Lehunnya a szemét, sötét lesz, rövid ideig tartó csend, kemény léptek kopogása: mintha többen indulnának valahova. Világosság.)

MÁSODIK KÉP

Szín: Álmos házának kisterme. Béla herceg játszik. A fiú életkora legyen határozatlan. Béla egy piros fakardot forgat, suhogtat. Mellette (nem öreg) Dada. A fiú nekirent a karddal.

DADA: Herceg, azért vigyázzon! (Gyen-géden hárítja el.)

BÉLA HERCEG: Gyáva vagy! Gyáva dadus! Sosem lesz vitéz belőled, soha!

DADA: Az igazi herceg szívében sze-lidség fészkel, ahogy Krisztus urunk szívében is szelidség lakozott, pedig ő Istennek volt fia... A legnagyobb herceg, a teremtett világ hercege... (Szeliden elveszi tőle a kardot.)

BÉLA HERCEG: Jól van, szelíd leszek, de előbb add vissza a kardomat!

DADA: Ha kard van a kezében, hogyan lehetsz szelíd?

BÉLA HERCEG (*kivágja*): Úgy, hogy a kardtól nyugalom száll belém, s ha nyugodt vagyok — szelíd lehetek!

DADA: Istenem, alig nőtt ki a földből, máris mindenre megfelel!

BÉLA HERCEG: Add hát vissza a kardomat! (*Kapkod utána.*)

DADA: Hogyne, hogy kiverje vele a kis szemét, meg az enyémet is.

(*Léptek zaja kintről. Figyelnek.*)

Ez a herceg járása, ösmerem.

(*Bejön Álmos. Izgatottnak látszik.*)

ÁLMOSS: A templomból jövök, dadus, és nyugtalan vagyok, mert úgy érzem, a sötétből, az oszlopok mögül valakik engem néznek. S azt hiszem, hazáig követtek. Te nem vettél észre a ház körül semmi furcsát?

DADA: Nem, herceg, a fiaddal játszottam.

(*Kis csend.*)

ÁLMOSS: Ha bármi bajom történnék, te a fiammal azonnal indulsz...

DADA: Mi baj történhetne, uram. Nyugodjék meg. Vélünk az Isten.

ÁLMOSS (*sötéten*): Vélünk? Vajon? Nem inkább mindig a túlerő oldalára áll? Mindig a győztes mellé...? Kinek amúgy is sok van — annak még többet ad... S kinek kevés — még azt is elveszi... Hát hogy van ez?! Ettől vagy jó, uram? Bocsáss meg! (*Keresztet vet.*)

DADA: Nem lesz semmi baj, nem lesz semmi baj...

ÁLMOSS: Majd megvédték e fakarddal! Már csak ez segíthet... A csoda...

(*Ebben a pillanatban kintről erős hangok, Álmos megdermed. Kicsapódik az ajtó, Márk, Ehellős és Benedek állig fegyverben bejönnek. Dada felsikolt. Benedek megragadja, kezéből a fakardot kitépi, eldobja, őt meg kipenderíti az ajtón, az asszony zokogása elhallul. Csend. Álmos hirtelen mozdulattal maga elé rántja rémült fiát.*)

MÁRK: Csak tán nem gyermekedet tartod magad elé védőpajzsnek?

(*Lassan kardjuk markolatára teszik kezüket. Álmos most a gyermeket a sarokba taszítja. Ő is megfogja kardját.*)
(*Kis csend.*)

EHELLŐS: Jöttünk, hogy számonkérjük árulásaid.

ÁLMOSS: Nem árultam el senkit, mert nem ígértem semmit.

BENEDEK: Képmutató és felségáruló vagy. Körbejártad a fél világot, idegenekkel szöveteztél ellenünk.

ÁLMOSS: Jogom volt hozzá.

MÁRK: Jogról beszélsz, mikor minden lépésed titkos jogtalanság?

ÁLMOSS: Jogom, mert László királyunk nekem ígerte a koronát.

EHELLŐS: De akaratát visszavonta, s úgy döntött, hogy mégis Kálmánt illeti, jog szerint is, hisz ő az elsőszülött...

ÁLMOSS: A pápának akart hízelegni! És mind a pápának akartok hízelegni! Meg akartátok mutatni, hogy egy pap lesz a király: hadd tessék őszentségének! Róma játékszere vagytok valamennyien, élén a királlyal!

BENEDEK: Ne bántsd a királyt!

MÁRK: Bűnhődni fogsz!

ÁLMOSS: Mikor jön meg végre az eszetek! Urak! Valaha nektek is jobban ízllett a szabadság! Mi ütött belétek!? Honnan ez a pálfordulás már évek óta? Valóban nem akarnátok a szabad hazát — Magyarországot zsarnok pápa nélkül?

EHELLŐS: Árulással nem kell a szabadság!

BENEDEK: És Kálmán jobban tudja, mi jó nekünk s a pápának is.

MÁRK: Mienk a pápa bizalma! Erős szövetségesünk!

ÁLMOSS: Valamikor nem így beszéltek ti sem!

EHELLŐS: Benőtt a fejünk lágya. Elegünk van a vesztett csatákból. Szél ellenében hiába veszed ki füttyölődet, hogy hujozzá! Rád hullik vissza! És hiszünk is ebben a jó útban: hiszünk!

ÁLMOSS: Henrik ki merte venni azt a füttyölőt!

BENEDEK: Majd le is fagyott Canosában, míg három napig várta, hogy beengedje Gergely! A te Henriked örökre megtanulta, mit lehet tenni, s mit nem szabad. Nagy lecke volt! Örök lecke volt!

ÁLMOSS: Csak azért akarjátok ezt a pápát, mert gyávák vagytok a lázadásra. S ha valamihez gyávák vagytok, megmagyarázzátok magatoknak, hogy jobb így, hogy így a helyesebb. De ha egy kicsit is megvágjuk, mindjárt kiömlik, mint hasból a bél — a gyávaság.

MÁRK (*kardját előrántva*): Elég! Mert valóban ki fog ömleni!

ÁLMOSS: Gyávák! Akik már rabságukra is azt mondják: szabadság!

(Előrántja kardját. A fiú rémülten görnyed a sarokban, a fal felé fordul.)

EHELLŐS: Dobd el a kardod!

ÁLMOS: Ne merjetelek bántani!

BENEDEK: Nem is mi bántunk, ne félj!

ÁLMOS: Betörtetek a házamba! Vigyázzatok, ha a király megtudja...

MÁRK: Tudja!

ÁLMOS: Hazudtok!

EHELLŐS: A király parancsára jötünk!

ÁLMOS: Nem igaz! Nem lehet igaz! Az én testvérem...

BENEDEK: Akit elárultál, nem is egyszer... három ízben...

ÁLMOS: Csak neki van joga ezt tenni! Neki! A saját kezével. Néktek soha!

MÁRK: Ő a kezét most éppen másra használja.

ÁLMOS: Tartja a jogart! S a ti kezeteiket küldi el! A más kezét nem neki kell majd megmosni! Öljetek meg!

EHELLŐS: Dobd el a kardod!

ÁLMOS: Ha ez így van, akkor soha!

(Előrántja a kardot, azok is, nagy nehezen kiverik kezéből. A herceg előrenyomja mellét s hasát.) Tessék: hadd látom a belem!

(Kis csend.)

BENEDEK: Nem fogod látni.

ÁLMOS: Öljetek meg!

MÁRK: A mi helyünkben te bizonyosan megölnél minket.

EHELLŐS: Feleségeinket.

BENEDEK: Gyermekeinket.

MÁRK: Te nem enyhítenél a büntetésen, mint a király. Nem lennél kegyelmes. Mi azok vagyunk...

ÁLMOS: Nem öltök meg?

MÁRK: Nem.

ÁLMOS *(majdnem felnevet)*: Nem mertek megölni mégsem! Úgy látszik, a király mégse tudja.

EHELLŐS: Tudja!

ÁLMOS: Akkor gyerünk! Ne késlekedjete! Mert nem kaptok jutalmat tőle! Meg a férgektől sem a fekete földben! Mert végül a földben a győztes is ugyanazt a jutalmat kapja, mint a vesztes: egyforma férgeket! Gyerünk!

EHELLŐS *(már-már emberi hangon)*: Nyugodj meg, élni fogsz.

MÁRK: A büntetésed — nem mi vagyunk.

(Benedek hirtelen felrántja az ajtót, belép három hinger, vagyis hóhér,

egyikük kezében szerszámok, többek között egy szemkitoló vas.)

(Csend.)

ÁLMOS: Kálmán király még mással is gyáva megöletni. De egyszer az ő fejében is sötét lesz — mindörökre. *(Fejét lehajtja, gyerekre pillant.)* Ha van bennetek még annyi lélek: őt vigyétek el, ne lássa, ne nézze végig...

(Apró szünet.)

BENEDEK: Nem fogja látni. *(Az egyik hóhér megragadja az iszonyodó gyereket, kinek már csorog a könnye.)*

HÓHÉR: Töröld meg a szemedet. *(Mint egy szakmai utasítás.)*

(Almosból nyögő ordítás szakad ki. Sötét. Hosszú, mély csend. Majd kissé tarka zajok, amelyek némiképp oldják a sűrű némaságot. Fény lesz.)

HARMADIK KÉP

Szín: a palota egyik kisebb terme. Szemben velünk hatalmas ajtó, nagy kulcslyukkal. Érsekné és Nádorné felváltva leselkedik a kulcslyukon. Szemükben sunyi félelem és kíváncsiság. Egyszerre szánalmasak és nevetségesek.

NÁDORNÉ *(suttogva)*: Teremtő istenem!

ÉRSEKNÉ *(szintén)*: Uram, ne hagyj el.

NÁDORNÉ: Ha ezt a király tudná, látná...

ÉRSEKNÉ: Jobb, ha nem tudja.

NÁDORNÉ: Hagyjuk abba. Ez a kukcskálás nem méltó két magunkfajta asszonyhoz. Ilyet csak a cseléddek... Hagyjuk abba. *(Benéz.)*

ÉRSEKNÉ: Istenem, mire is használjuk a szemünket, míg másokét kitoltatják. *(Benéz.)*

NÁDORNÉ: Egészen felkavart a látvány. *(Félretolja.)* Kérem, míg én benézek, imádkozzék értem. *(Az bölint, imádkozik. Emez bekukcskál.)* Két ember, egy férfi és egy nő... Egy királyné... és ugyanúgy csinálja, mint a közrendiek. Sőt még paráznaabb. *(Elborzadva újra benéz.)*

ÉRSEKNÉ: Most imádkozzék maga! *(Ő áll oda. Nádorné imádkozik.)*

NÁDORNÉ: Értük is imádkozom.

ÉRSEKNÉ: Még ilyet sose láttam. Ez a bűnös meztelenség. Mikor ilyet cselekszik az ember, sohasem láthatja magát. Szörnyű látvány ez egy harmadiknak. Egy kívülállónak. Egész gyomrom remeg.

NÁDORNÉ (átveszi helyét): Ez maga a pokol.

ÉRSEKNÉ: Mindig is gondolkodtam, milyen lehet a pokol.

NÁDORNÉ: A sátán piros tüzes vasát nyomja ágyékunkba.

ÉRSEKNÉ: Tüzes bélyegét ölünkbe. Hagyjuk abba. Imádkozzunk. (Mindketten némán imádkoznak. Nádorné benéz.)

NÁDORNÉ: Már pihennek a paráznák. Beszélj még a pokolról. De kedvesem: ez a mi titkunk marad. A király sem tudhatja meg.

NÁDORNÉ: Dehogy tudhatja! Úgyis olyan, mint egy dúvad.

ÉRSEKNÉ: Mintha megbomolt volna az agya.

NÁDORNÉ: Gunyoros és zabolátlan.

ÉRSEKNÉ: Többé semmi se szent neki. Mint akibe az ördög bújt, olyan.

NÁDORNÉ: Nem gondolod...? Nem gondolod, hogy ez (a kulcslyuk felé bök) Isten verése a királyon. Így bünteti... Nem gondolod?

ÉRSEKNÉ: De bizony! Mert egy nádor még csak elbirná valahogy a felszarvazást, de mi van nagyobb megálázás, mint egy felszarvazott király.

NÁDORNÉ: Igen, még egy érsek is csak elviseli valahogy... de ha egy királyt szarvaznak föl, az már a világ vége, én mondom neked...

ÉRSEKNÉ: Így hozz idegen asszonyt az országba, idegent a trónra... Jobb lett volna nem látnunk ezt az egészet! (Benéz.)

NÁDORNÉ: Bizony: veszélyes tanúnak lenni! Istentelenek! (Bekukucskál.) Csak azért nézem, hogy pontosan tudjam jelenteni, hogy történt s mi történt.

(Kálmán lassan bejön, nem veszik észre. A király zilált. Pillantása zavaros. Tétova nagyon; ezt később elveszti. Benéz — gyanakvón — az egyik függöny mögé.)

ÉRSEKNÉ (átveszi a másik helyét): Nem a kíváncsiság vezet bennünket, Isten minket úgy segítjen! Csak az, hogy tanúja legyünk a történelemnek.

NÁDORNÉ: Mert ez is történelem. Ó, istenem: ez is az. Hogyan kéne tapintatosan mégis figyelmeztetni a királyt?

ÉRSEKNÉ: Hogy ne omoljon még jobban össze... Egészen finoman kellene szólnunk neki. Szűz Máriám! Újrakezdődik. (Ezt a benti látványra

mondja, de ahogy felnéz, megpillantja a királyt, most megismétli.) Szűz Máriám! Segíts Szűz Máriám, elviselnünk e látványt! (A másik is észreveszi Kálmánt. Némán, mintha szavukat vesztették volna, ujjal — egyszerre — mutatnak a kulcslyuk felé. Kálmán odasétál, bepillant. Kéthárom másodperc. Mozdulatlan arc-cal emelkedik föl.)

KÁLMÁN: Min csodálkoznak? Még sose láttak bagzó állatokat? (Nyers.)

ÉRSEKNÉ (dadog): Neeem...

KÁLMÁN: Gondolkozzanak csak! (Szintnyájas. Eltávolodik.)

NÁDORNÉ: Ami azt illeti, kislánykoromban egyszer meglestem...

KÁLMÁN: Olyan régen?... Hát érsekné asszony?

ÉRSEKNÉ: Egyszer két lovat... az ablakból, igen... Kicsiny voltam akkor... Uram, bocsáss meg.

KÁLMÁN (közelebb jön): Biztos, hogy gyermekkorukban látták?

(Azok rémülten néznek egymásra, és vádlón.)

ÉRSEKNÉ: Én elmondtam... meggyóntam: Marcellino püspöknek egyszer...

NÁDORNÉ: Jónak gyóntál!

KÁLMÁN (hideg): Rossz helyen tapogtatnak: a gyónás titka szent. (Mármár kíváncsi.) Szóval: szép volt a látvány a lovakkal?

ÉRSEKNÉ: Irgalmazz királyom... minket belevittek... A nagyobbra hallgatni kell...

KÁLMÁN: Mindegy! Azt kérdeztem, milyen volt? Ember és állat hasonlóan teszi, igaz nagyasszonyok?

ÉRSEKNÉ: Ó, teremtó atyám! (Keresztet vet.)

KÁLMÁN (közel jön, mint aki titkot mond): A legfontosabb hidegen megfigyelni. Mintha tudós vizsgálna két párzó bogarat. Egészen hidegen. De maguk most egészen felgerjedtek, amint látom...

ÉRSEKNÉ: Izgalmunkat a felháborodó erkölcs hevíti, királyom.

KÁLMÁN: Egészen kipirultak. (Mármár kedvtelve nézi őket.)

NÁDORNÉ: A szégyen pirja ez, felség!

KÁLMÁN (atyaián): A szégyen piros-sága sárga irigységbe könnyen tűnhet át.

ÉRSEKNÉ: Helyettük szégyelljük magunkat! Helyettük!

KÁLMÁN (csattan): S közben arra vágnak: bárcsak ott a helyükben, a

helyzetükben szégyellhetnék maguk!
Ott... Ugy.

(Az ajtóhoz közelebb megy, kiált.)

Megjött a király!

NÁDORNÉ: Felség, mi talán el is mehetnénk...

KÁLMÁN: No, nem. Legyünk következetesek. Maradjanak csak... És ne szólják meg nagyon a királynét... (Ujját felemeli.)

MINDKETTEN: De felség!

KÁLMÁN: Ne szólják meg, mert ő csak azt tette nagyon könnyeden, amire maguknak görceik miatt sosem volt bátorságuk...

MINDKETTEN: De felség!

KÁLMÁN: Amire épp úgy vágytak, mint ő... Maguk, ha csaltak — féltek. Ő bátran és jó szájjal teszi... (A két nő megsemmisülten áll.) És én engedtem meg neki. Én akartam így.

(Kis csend. Most kilép a királyné hálóöltözetben, kipirult, haja csapzott.)

ÉRSEKNÉ: Ó, felséges asszonyunk, a mi hűségünk...

NÁDORNÉ: Hűségünk a tied...

KÁLMÁN: Nagyasszonyok! Készítsék fel a királynét. Készítsék hosszú útra.

(Kis szünet.)

EUFÉMIA (dacosan): Akkor talán utolsó kenetre, gyóntatópapra bízson a király, ne ezekre, ha az az út anynyira hosszú lesz. (A két nő szemérmesen elfordul, úgy fogják fejüket, hogy füluket is betapasszák.)

KÁLMÁN: A királyné félreért. Mint általában. Én valóságos útra gondoltam. Országútra.

EUFÉMIA (gúnyos): Ó, nem túlvilági út?

KÁLMÁN: Ugyan! A túlvilágot Isten adja majd. Nekem az is elég, ha innen elmegy. A túlvilágot méltó ellenfelek számára tartogattam. (Villanati szünet.) Isten velük! (Asszonyok elindulnak, királyné visszafordul, megáll.)

EUFÉMIA (semmisítő megvetéssel): Egy király, úgy látszik, arra íteltette, hogy mások végezzenek el helyette mindent... ölést... megvakíttatást... s az imént ezt is itt... (Sarkon fordul, el.)

(Kálmán csak áll, bejön János.)

KÁLMÁN: A királyné ablaka alatt állnak katonák?

JÁNOS (zavart): Igen, felség. Senki nem jöhet ki ott... Most mi a te-

endő? (Nagyon zavart.) Mennyit szabad tudniuk... erről... másoknak...

KÁLMÁN (dühödt-panaszos, sőt: egyszerre önironikus): Megcsalt egy lóval.

(Apró szünet.)

JÁNOS: Ezt nem... nem értem, királyom. (Nagyon zavart.) Talán egy emberrel, ki annyit ér, mint egy kehes ló... Talán így érti...

KÁLMÁN: Egy lóval, ha mondom. (Kicsit gyerekes, kicsit eszelős.)

JÁNOS (leesett állal): Egy lóval? (Kíváncsiságát mentve.) Bocsánat, felség.

KÁLMÁN: Egy ló látványával. Nem mindegy? Egyszer, még régebb, véletlenül végignézte, mint hágja a csődör a kancákat... Hát ezért... Ennyire. Így kell tudniuk az együgyűbék körében. Nem ezért az emberért, aki ott van, hanem egy ló véletlen látványáért büntetem... (Ötleként bukkannak eszébe.)

JÁNOS: Értem, felség.

KÁLMÁN (bővíti az előbbi, most jut eszébe; egyébként e darabban különösen fontos az eleven, az éppen-most-gondolkodás megjelenítése, semminek sem szabad betanult, „folyó” szöveggé válnia): És hogy a király már a véletlent is szemérmelenségnek tartotta... Egy keresztény király... Így kell tudnia bárkinek... (Hirtelen.) Azt hiszed... ez (az ajtó felé int), ez is, ami ott történt — szintén valami büntetés... (János hallgat.) Ne habozz! Mond meg, ha úgy gondolsz! (A másik hallgat.) Csak járkáltok itt némán körülöttem. Mint egy házban, ahol halott van. Lábujjhegyen és suttogva — csak jártok. Nem haltam meg! Nem! És nem halt meg itt senki! Értettétek? Nem halt meg senki! Nem ölték meg senkit! Nem gyilkos senki! (Csend.) Hívasd a katonákat és hívasd Albericust!

(János némán meghajol.)

És hozzatok egy kámzsát is ide! (János el.)

(Kálmán a fejét tapogatja. Tárgyilagos hangon.) Fáj. Amidőn kisgyermek voltam, jólesett, hogy beteg vagyok, mert olyankor anyám velem volt. Olyankor az anyám csak az enyém volt. Csak vélem törődött. (Hirtelen.) De vajon egyáltalán volt nekem anyám? És van-e valami jelentősége mindezeknek? Kell-e, hogy

az ember anyjára gondoljon: nem elég, ha arra a végtelen ürre gondol, ami várja. Nem fontos anyánkra gondolni, ha cselekszünk. Ellágyít. Az anyám úgy volt enyém csupán, mint ez a palota. Az anyám úgy volt enyém, mint ez az ország. Csak addig enyém minden, míg birtokolhatom. Ám a birtokot bármikor elvehetik tőled. Mint anyádat a halál. A trónt is. Az életet. Szemed világot. Nem a tied semmi se itt e földön, kölcsönbe kaptad, s vissza kell adnod Istenednek — kamattal. Mint a talentumokat. És akkor mire való ez az egész? A mindenség mire való? Csak hogy átszáguldj rajta, mint lovaddal csata síkján a halottak között? Vagy arra való a világmindenség, hogy benne egyszer, egyetlen egyszer életedben valaki igazán megcsókoljon: egy boszorkánytól kapni egy csókot... *(Míntha megremeagne.)*

(Bejön Albericus, néhány katonával, kezében kámzsza. A katonák távol megállnak.)

ALBERICUS: Itt vagyok, királyom.

KÁLMÁN: Dobd be a kámzsát azon az ajtón. Hogy aki ott bent van, vegye fel. *(Halkan.)* Hogy ne láthassa senki szégyenem s megalázottságom arcát egy másik arcon. *(Nincs benne önsajnálata.)*

(Albericus kinyitja az ajtót, bedobja a kámzsát.)

ALBERICUS: Ismeretlen, vedd fel! *(Behúzza az ajtót.)*

KÁLMÁN *(int a katonáknak)*: Menjtek be érte — oda! Meg akart ölni! Tört rántott reám! *(Azok bemennek, kisvártatva egy kámzsás alakot hoznak. Kiviszik. A király halkan maga elé.)* Miért is nem akartam meglátni az arcát? *(Kis csend.)*

ALBERICUS: Királyom, ezzel a — merénylővel végül is mi légyen?

KÁLMÁN: Vigyék a határig a királyné szekerekkel. A határon kössétek a szekérhez, és csapjatok a lovakkal közé. Ez is a királyné hozománya.

ALBERICUS: Nem jobb lenne mégis itt tartanunk, és megbüntetnünk?

KÁLMÁN: Azt akarom: ne lássa senki soha. Megölni nem fogom, mert minden kitudódna. A zugkrónikások hegyezik tollukat, eseményekre várnak. Márpedig: nem lesz több esemény.

ALBERICUS: Felség, engedd meg: miért félsz így ezektől a krónikások-

tól? Hiszen uralkodásod a legnagyobbakhoz mérhető...

KÁLMÁN: Remélem, te nem írsz titokban krónikát?

ALBERICUS: Elég nekem a törvényt írni, felség.

KÁLMÁN: Furcsa, hogy mindenféleképp irnak rólam titokban, és én nem tudom, hogy mit. Valami kikerül az ellenőrzésem alól. Valaminek nem parancsolhatok soha. Annak a véleménynek, ami rólam a fejekben meghúzódik. S aztán egyszer majd kutatnak a kolostorokban, könyvtárak mélyén, s megtalálnak valamit, és azt mondják: ilyen volt! Már-mint én, Kálmán király... *(Tűnődve.)* Vásott lettem. Félőrlt. Irigylem a krónikásokat. Könnyebb rólam rosszat írni, mint mindazt, amit tettem — megcselekedni. Irigy lettem és öreg. Irigy, mint a legtöbb úr és püspök, mint annyi mindenki e hazában. S hogy irigy lettem sok mindenkire, ezzel mind kevesebb hatalmam lesz a dolgokon.

ALBERICUS: Nem vagy te irigy, királyom, csak fáradt. Tűnődsz, mert tűnődni van idő, merthogy hatalmad már erős és nagy.

KÁLMÁN: De meddig? Vajon nem én, nem te és még egy-két ember... János, Lőrinc érsek... nem mi tartjuk össze ezt az egészet? Nem hull-e szét, ha majd...

ALBERICUS: Bízunk, királyom.

KÁLMÁN: Mit gondolsz, a fiamból milyen király lesz?

ALBERICUS: Nem tudhatom, uram.

KÁLMÁN: Szicíliai vér, meg magyar, istenem, mi lesz ebből, mi lesz e kétből a hatalomban? Meglibbent a függöny! *(Benéz.)* Ki ez?!

ALBERICUS: Egy testőr. Te akartad, hogy a függöny mögött mindig legyen valaki, felség.

(Kicsit sötétebb lesz.)

KÁLMÁN: Én... S most az ijeszt meg, amit én akartam. Már saját biztonságomtól is félek. *(Hirtelen.)* Mi történt? Mi ez a homály? Hé, mi ez a homály?

(A kiáltás kissé visszhangos, bejön János.)

JÁNOS: Felség, kint szél támadt, valamelyik nagy ablak nyitva volt... a gyertyákat elfújta a szél...

KÁLMÁN: Rossz ez a sötét. Hogy nem láthat a szem. Rossz.

JÁNOS: Rossz, felség.

KÁLMÁN *(éber lesz)*: Mire gondolsz? Mit akarsz ezzel mondani? Milyen

sötétre gondolsz? A megvakítottak sötétjére, persze!

JÁNOS *(hebeg)*: Nem... királyom... ez eszembe sem jutott, királyom... hogy is merészt volna eszembe jutni, királyom...

KÁLMÁN: Azt hiszitek, félek? Azt hiszitek, megbántam valamit? Én kegyelmes voltam! Nincs mit megbánnom! Nekem az életemre törtek! A trónra! Igaz utamat elállták útonálló! És én tudtam, hogy csak ez az egyetlen út van, amelyik jó lehet. Az én utam!

JÁNOS: Így van ez, királyom.

KÁLMÁN: És nem félek! S ha valami nyomaszt, az csak egy: ő, ő még most sem tudja, hogy az én lelkem szeplőtelen maradt! Ő nem tudja! Ő azt hiszi, hogy valamiért szégyenkezem, valamitől rettegennem kell! Ő nem tudja, hogy: nem!

(Kis csend.)

Furcsa, míg ép volt és látott: nem gyűlöltem. Most gyűlölöm, hogy vak-ká lett és sajnáltatja magát az országgal, a világgal — a jövővel is! *(Apró szünet.)*

ALBERICUS: Felség, ezen a terhen könnyíteni kéne...

KÁLMÁN: Könnyíteni? Hogyan?

ALBERICUS: Talán... talán, ha beszélnél vele... A megbékélés útjai kifürkészhetetlenek...

KÁLMÁN: Ő csak bámul vak szemeivel a világba, s közben mormolva engem átkoz! De meg kell tudnia, hogy nem fog az átka rajtam! Mert ártatlan vagyok, mert úgy cselekedtem, hogy keresztényhez illő! Nem kell senki szeretete! De az kell, hogy ne higgyenek gyávának! Se hülyének! Se tébolyultnak!

JÁNOS: Felség, gondolkodnunk kell, mi történne, ha...

KÁLMÁN: Igen, ha talán elmennék hozzá... Hogy vak szemgödrébe kiáltsam: nem én vagyok a bűnös, hanem te! Talán...

(Bejön Marcellino püspök.)

MARCELLINO: Királyom, azért jöttem, hogy lásd: sajnos minden úgy történt, amint megjósoltam... A királyné sajnos úgy találatott...

KÁLMÁN *(ránéz, szinte izzóan)*: Érsek leszel majd, püspök úr. S ha ez így menne, még lenne testvérem és lenne új királyné, te duskálnál a rossz hírekben s akár pápáig is felvihetnéd!

MARCELLINO: Nem ezért jöttem, felség, félreértesz...

KÁLMÁN: Nem, hanem azért, hogy megmondjam: az első, a legelső csatában a sereg élén mész majd a kereszttel...

MARCELLINO *(elsápad)*: De hiszen én...

KÁLMÁN: No, nem akárhogy... érsekként! Szemtől szembe a hadakkal! Hiszen bátor vagy, Marcellino, úgy tudom!

MARCELLINO: Igen... De nem értem: miért? Mintha vétettem volna!

KÁLMÁN: A megvallott harc dicsőség, érsek, ott menni nyílt sisakkal! *(Mutatja a tág mezőt.)*

(Apró szünet.)

MARCELLINO: Királyom: azt hiszem, tudom, miért.

KÁLMÁN: Tudod? Nos, akkor jól van!

MARCELLINO: Az én bűnöm az, hogy rossz hír hozója voltam mindig. Az én bűnöm az, hogy mindig azokról kellett a legrosszabb hírt hoznom, akik hozzád igencsak közel álltak...

KÁLMÁN: Hát ha tudod, miért csodálkozol?

MARCELLINO: Nem csodálkozom én — csak magamon. Tudhattam volna! Vénülő ésszel ösmerhetném már a királyok esztét! Hogy milyen csavarra jár a hatalom esze...

KÁLMÁN: Menj, Marcellino! És tűnődj azon: hová álltal volna, ha ama csatákban az öcsém hada győz? Menj és tűnődj és — fényesítsd kereszted!

MARCELLINO: Nincs mit tűnődnöm, de azért megyek. *(Gyorsan el.)*

(Csend.)

ALBERICUS: Megértelek. Ez az ember túl sokat látott és hallott egy időben. És mindkét oldalán.

KÁLMÁN: Azt mondta egyszer: őt nem kell szeretni... halljátok: őt sem! Talán: hasonlított is hozzám. És ez nem jó. Ez sohasem jó. Hasonlít rám és ez lesz a veszte. *(Hirtelen.)* El fogok menni oda... lássam, lássam azt a vaksötét kolostort... öcsémet... És viszem fiamat is. Lássa: mi várhat rá... lássa, mivel jár mindaz, mit holnap, holnapután folytat és elindít. S ti meg menjetek most a királynéhez. Segítetek a csomagolásnál. És jól csapjatok a lovai közé! És vigyázzatok: herélt lovakat adjatok neki! Herélt lovakat!

(Sötétség. Egészen halk szuttogások: értelmetlenek. Világosság.)

NEGYPEDIK KÉP

Szín: eléggé tágas szerzetesi cella egy

kolostorban. A cella előtt mintha egy folyósó lenne: csuklyás papok vonulnak el libasorban, imát mormolva. A sor végéről két kámszás pap lemarad — megállnak.

KÁLMÁN: Senki sem tudja a papok közül, hogy itt vagyok?

APÁT: Nem, felség. István herceg pedig az én cellámban van... Ha szükség lesz rá, utána megyek.

KÁLMÁN *(a csuklyát leveszi, a másik követi)*: Vezessétek öcsémet ide. Ám ne tudja meg, hogy ki van itt.

APÁT: Úgy lesz, ahogyan felséged kívánja. *(Kilép.)*

(A király fel s alá sétál, a falakat bámulja, majd egy feszület előtt némán letérdel, háttal nekünk, imádkozik. Apát bevezeti a vak Álmost, elereszti karját, majd nesztelenül eltűnik. Kálmán feláll. Kis szünet.)

KÁLMÁN *(támadó)*: Én vagyok itt, testvéred, a király.

(Csend.)

Eljöttem, hogy megmondjam: a lelkem tiszta. Gondolkoztál-e rajta? Mit hiszel rólam?

(Csend.)

Hallod, mit kérdeztem?

(Kis csend után Álmos megszólal, de mintha nekünk mondaná.)

ÁLMOSS: Sötét van itt.

KÁLMÁN: Sokszor megbocsátottam bűneidet. Az Isten, úgy látszik, a kegyelmet végesre szabta. Az ő parancsát töltöttem be, az ő törvényét. Választanom kellett: vagy mindenki ellenem fordul s eltaposnak, vagy téged öletlek meg. Hallasz?

(Kis csend.)

ÁLMOSS *(nekünk)*: Miért nem gyújtának világot?

KÁLMÁN: Megöletni nem akartalak, noha mindenki a fejedet kérte. Azért választottam ezt. Te bizonyosan megöletté volna engem.

ÁLMOSS: Minden sötét. De mindenkinek közül a legsötétebb Káin füstje. Fekete ez a füst. Szemembe ment a Káin füstje. Azt látom most már mindörökre.

KÁLMÁN: Hogy ki Ábel és ki lenne Káin — kettőnk közül: bízzuk a Teremtőre.

ÁLMOSS: Káin elirigyelte Ábel füstjét. Mert az fehér volt, s szállhatott föl az égbe.

KÁLMÁN: Végül is: ki mondhatná: az én áldozatom füstje a szelíd Ábe-

lé, és a te áldozatod füstje a gonosz Káiné. Nem tudni: Istennek melyik füst lesz a kedvesebb. A végső döntés az ő kezében van.

ÁLMOSS: Ábel füstje fehér volt, fodoros, mint szárítani kitett belek, kiömlöttek, hogy mutassák, mi bent van. Mint a tűz, a piros tűz fehér bele — úgy omlott ki a füst. Ábel füstje.

KÁLMÁN: Végül mindenki mellém állt, mert az én utam bizonyult jobbnak. Én tudtam, merre kell menni. Velel eltevédt volna népem: mocsrárban és ingoványban pusztul.

ÁLMOSS: Káin még hitt is. Hitt abban, hogy joga van elvenni a másik áldozati füstjét. Káin, bármit is mondtak volna neki, mindenre meg tudott válaszolni, mert nemcsak ereje, esze is volt hozzá. Nemcsak gyilkos volt, de eszes gyilkos, ki mindig meg tudja saját bensejének magyarázni: mit hogyan, és mit miért tett, miért kellett éppen úgy cselekedni. Ábel pedig ártatlanul csak jót akart. Nem kívánt szolgánepet, mely kámszás uraknak szolgál. Az áltudós fekete seregnek. Nem hízeltgett a távoli hatalomnak. Azt akarta: legyen saját akarata... Ábel azért volt ártatlan, mert szabadságot akart.

KÁLMÁN: Ha Káin én vagyok, akkor megszületett az ártatlan Káin!

ÁLMOSS: Ábel azt akarta: Esztergom Esztergomban legyen, Magyarország Magyarországon — Róma pedig Rómában maradjon...

KÁLMÁN: Káin pedig azt akarta, hogy népe ne üzessék ki Európából, hogy a leghatalmasabb erő mellé álljon, mert a kisebbnek a nagyobb mellé kell állnia örökre, mert aki Isten pártjára áll, annak örökélet adatik. *(Olykor egymás hangját fölül vagy alul „licitálva” mondják, más-kor „kevesbé fontos” szöveget — pl. ismétléseket — egyszerre.)*

ÁLMOSS: Ábel azt akarta: a lányainkat ne gyalázzák meg a keresztiesek. Marháinkat ne hajtsák el. Ékszereinket ne vágják le nyakunkkal együtt.

KÁLMÁN: Káin azt akarta: maradjon egy ország, éljen a népe minden népek és minden hitek áradatában. És Ábelnek látnia kell, hogy Káint ünnepli népe. A nevét emlegetik, mert végül is úgy tett mindent, hogy jó kerekedett belőle. A jövő megmutatta, hogy Káin füstje szállt Istenhez, s az Ábelé lapult a földre.

A nép a Káin palotája előtt vonul,
őt éljenzi most.

ÁLMOS: Káinnak azonban mindez nem
elég. Még jobban meg akarja alázni
Ábelt. Nemcsak szeme világát, el
akarja venni a hitét is. Szemével
együtt a lélek szabadságát is meg-
vakítná. Káin azt akarja, hogy győz-
zön a másik lelkén is. Ám ez Káin-
nak nem adatik meg soha, mert
Ábel gondolata az Ábelé. Ábel gon-
dolatát nem Rómából kapja. Ábel
gondolata Ábel fejéből pattan vi-
lágra.

KÁLMÁN: A nép arcán öröm van. És
Káin szerezte azt. Káin derített örö-
möt. A győzelmeket ő hozta — Káin!

ÁLMOS: Káinnak egyetlen dolog fáj,
de az mindennél jobban. Bárki lát-
hatja győzelmét, a vonuló népet, a
fényes fegyvereket csillogni diadal-
lal a napban, csak egyedül Ábel nem
látja, mert nem láthatja soha. S
van-e Káinnak győzelme, öröme, ha
épp a vesztes, ha éppen Ábel nem
láthatja e győzelmi lakomát? Káin-
nak az lenne a legnagyobb öröm, ha
a vesztes látná a mámoros népet,
amint őt éppen vállukra emelik. De
Ábel szeme vak, mert szemébe öm-
lött Káin fekete füstje. S így nem
láthatja. És nem is fogja látni soha.
És ha Ábel szeme ép lenne, akkor
most saját maga szúrná ki, csakhogy
ne lássa a győzelmi tort, ne lássák
a győztesek, hogy ő, a vesztes, látja
örömüket. Káin öröm nélkül kínló-
dik. Győzött, de nincs és nem is lesz
öröme...

KÁLMÁN: Káinnak nem kell az öröm!
A vakoknak és siketeknek hagyja!
Gabalyodjanak önszerelmük nyálkás
melegébe! Dédelgessék kiszúrt sze-
müket és higgyék: nekik volt igazuk!
Ezt az ügyefogyott hitet meghagyja
Káin nekik mindörökre!

ÁLMOS: Káin kínja mindennél na-
gyobb lesz. S ahogy közeleg halála
órája — annál jobban látja: hiába-
való volt gonoszsága, mert soha egy
percre sem tudta, hogy mi a sza-
badság.

KÁLMÁN: Nem kell a szabadság min-
den áron! Káinnak nem kell: min-
den áron!

ÁLMOS: És Káin kínja örök: már
egész erejét, hatalmát odaadná azért
a szeretetért, ami mindig Ábelt ölelte
át. Mert Káint sosem szerették.

KÁLMÁN: Káin leköpte a félkegyel-
műk szeretetét! Ezért volt mégis
szabad! S ezért akarhatott jót, mert

nem várt érte hozsannát, nem várt
érte hamis csókokat!

ÁLMOS: Káin odaadná palotáját, jó-
szágait, testőreit, minden kincsét
azért a látványért, ami Ábel sötét
szemgödrében van eltemetve. Az
asszonyi arcokért, a szabad mezők
látványáért... Az asszonyi szájak
és a napfény és a szelek csókjáért...
Mert Ábel a vak — valamikor látott
és élt! Káin csak tengett. Káin nem
tudhatta meg soha, mi az élet. Káin,
mintha véletlenül jött volna e földre.

KÁLMÁN: Káin győzelme a legna-
gyobb, mert tudja: ha véletlenül is
született, ez mindig így van, mert
álom helyett született minden em-
ber. A véletlen az Isten szükségsze-
rűsége. Ábelt győztesnek álmodták
szülei és barátai, ám vesztesként szü-
letett. Káint vesztésnek álmodták és
győztes lett belőle. Káint nem egy
ember — maga Isten akarta! Nem
egy nászi óra, nem két test lihegése,
nem a szennyes verejtek, hanem Is-
ten éneke, akarata, szeszélye, paran-
csa és sóhajtsa!

ÁLMOS: És Káin, noha ilyen nagy
akaratból született, mégsem volt szép,
mégsem volt jó, mégsem volt sze-
líd...

KÁLMÁN: Káint Isten épp ilyennek
akarta! Káint Isten akarta épp ilyen-
nek!

ÁLMOS: És Káin most odaadhatná
mindenét, ha azt mondhatná egyszer
szelíden, csupán egyetlen egyszer: én
testvérem... De Káinnak testvére
nincsen...

KÁLMÁN (üvöltve): Nincs testvérem!
Nincs testvérem! Csak népem! Csak
istenem!

(Kirohan. Most bejön ijedten Apát,
kivezeti Álmot, néhány pillanatig üres
a színpad, majd visszajön, bevezeti István
herceget, kiszúrtatva Kálmán is belép
sápadt arccal, Apát kisiet.)

KÁLMÁN: Azért jöttél velem... Vess
pillantást egy fiúra. Tudd, hogy van
vérrokonod. Azt akarom: egyszer pil-
lantsd meg őt.

(Be Apát, kézenfogva vezeti Bélát, ki-
nek szeme kendővel van átkötve, Kál-
mán elfordul. Apát kisurran.)

KÁLMÁN (nem néz oda): Látod?

ISTVÁN (odalép): Te vagy hát...

BÉLA: Én vagyok Béla herceg. A jó-
vendő király...

ISTVÁN: Te?! És akkor miért kötöd be a szemed? Játszol? *(Lerántja a kötést a másik szeméről.)* Te?

BÉLA: Én.

ISTVÁN: Hiszen te vak vagy... Ki hallott vak királyt? Apám, miket beszél az én...?

KÁLMÁN *(anélkül, hogy odapillantana, karon ragadja fiát, kisietnek.)*

(Kis csend. Béla áll. Bejön Apát, gyengéden viaszt teszi a kötést.)

APÁT *(felénk):* Irgalmazzon Isten a vakoknak. És méginkább nékik, kik mindezt látták, végignézték...

(Keresztet vet, sietve indulnak. Sötét lesz. Hosszú csend. Majd fényesség.)

ÖTÖDIK KÉP

Szín: nagy, egészet betöltő durva szövésű, barna drapéria: előtte hadak vonulnak csendben. A végén egy kéziszékén két barát pap húzza a tépett ruhájú Marcellinót, kinek homloka, arca, keze véres.

MARCELLINO: Álljatok meg, átkozottak, kirázzátok a lelkemet. Álljatok meg! *(Azok lihegve, homlokukat törölgetve állnak.)*

(Bejön két testőr.)

ELSŐ TESTŐR: Menjenek innen, tisztelendő atyáim! Épp a király ablaka alatt állnak.

MARCELLINO: Azt akarom: lásson a király! Lássa, mit tett vélem! Vélem, kinek győzelmeit köszönheti! A királyok haláljától mentse meg az Úr az emberiséget! Így higgyetek a királyoknak!

MÁSODIK TESTŐR *(nyersen, a két barát felé hadonászva fegyvereikkel):* Vigyék innen gazdátokat, barát urak! *(Marcellinóhoz.)* Cserdítsen a lovak közé, tisztelendő atyám!

MARCELLINO *(bámul, majd hörögve):* Gyí! Gyí te! Gyí! *(Lekapja cingulusát, mintegy ostorra téve, üvölti.)* Gyí! Gyí te, gyí! *(Azok rémülten, nagy zörgéssel kirohannak.)*

(A két testőr el; most vásári népek vonulnak kosarakkal, reggeli mosolygással, csevegve. Papok imádkozó csoportja. A végén két királyi szolga be.)

ELSŐ SZOLGA: A király egész éjjel virrasztott. Jajgatását mindenki hallotta.

MÁSODIK SZOLGA: Parancsot kaptam, hogy eresszük be a fényt.

(A drapériát elhúzzák. Mögötte homály. Alig kivehető körvonalak. Hirtelen fény lesz. A király kis hálóterme. Pu-

ritán. Egészen elől: Kálmán ágyban fekszik. Most felkél, gyenge lábán oda-megy az egyik ablakhoz; kipillant.)

KÁLMÁN: Isten új napja. Valahol mindig feljön. Vajon a mi hitünk mikor fogja át a világot, mint cingulus a papok derekát. Reggel van: fölkeltek az emberek. Mindenki megbredt országomban. Indulnak dolgukra. Fölébredt a nádor, Albericus, ott jön Lőrinc is... Fölébredt a fiam. De nem akarom látni. Jobb, ha holtan talál... A korona talán még ma az övé lesz... Még melegen kapja... *(Hangjában tűnődés, szám-bavevés.)*

(Kis csend, bejön Lőrinc.)

LŐRINC: Felséged fölkel az ágyból? Istenem, nem szabadna! Így később tér vissza ereje. A feje fáj még?

KÁLMÁN *(lassan visszafekszik):* Hasogat. Nem annyira, mint az éjjel. Egy kicsit szűnt. Mi újság? Összentségtől jött valami hír?

LŐRINC: Megerősítették, hogy László királyunk szentté avatásának ügye elindult...

KÁLMÁN: Lesz majd második szent királyunk is. *(Hirtelen.)* Én nem leszek szent király.

LŐRINC *(zavart):* Felség, hála az Úr-nak, ez a kérdés amúgy is távoli lenne...

KÁLMÁN: Távoli? Ugyan. Nem, nem leszek szent király. De nem is akartam lenni. És nem is lehettem volna igazából. Nem az öcsém miatt. Szent Istvánunknak is megvolt a keresztje, hogy Vászoly pillantását elvette, és mégis... A királlyal járó kockázat ez. Nem lehet mindenki szent, királynak, egyszerűen királynak lenni is kell valakinek. Nem igaz, érsek úr?

LŐRINC: Ha megengeded, királyom: egészen fölöslegesnek tartanám olyan ügyekkel már most foglalkoznunk, melyeket a történelem és szentegyházunk majd a következő évtizedekben fog eldönteni, s én bizonyos vagyok: a te javadra. Hívjam be István herceget, felség?

KÁLMÁN: Ne! Ne! De folytatom: míg új a hit, sokan kiköpi, ahogyan az új bort sem igen szeretik az emberek, mert kiforratlan, karcos az íze. S aki ilyenkor szegődik az új hit mellé, nemigen kap sok áldást. Sokan csak az értelmükkel, érdekeikkel állnak melléje. Nem hozsannáznak annak, ki az új hit pártján van,

miközben még a régi is erősen lap-
pang a lelkek alján... Ilyenkor jó
néhány emberöltőt feláldoz a histó-
ria. Balszerencsés nemzedékek, kik
az új hit hajnalán jöttek...
(*Bejön Albericus és János, meghajol-
nak, megcsókolják a király kezét: elő-
ször a darabban.*)

Isten hozott benneteket.
JÁNOS: István herceg látni vágná
felségedet.

KÁLMÁN: Nem! Majd később. Jóval
később. Előbb veletek szeretnék be-
szélgetni. (*Kikél az ágyból.*) Mert-
hog্য sokáig nemigen lesz alkalmam... (*Mosolyog.*) Azért is sétá-
lok, amíg még lehet...

JÁNOS (*színléli a szigort*): Felséged-
nek semmi oka ilyen sötét gondola-
tokra...

KÁLMÁN: Igen, igen jól mondod: sötét
gondolatok. De most már azt
akarom én is, hogy csend legyen itt
belül. (*Fejére mutat.*) Gondolat nél-
kül akarok lenni, hogy csend legyen
itt, csend és sötét! Sötét legyen a
fejemben, mint egy vak szemgödör-
ben! Sötét!

ALBERICUS (*ijedt*): Felség, ne hábo-
rítsd magad, kérlek! Semmi ok ag-
godalomra, semmi ok!

KÁLMÁN: A királynéről, mi hír?

JÁNOS (*gyorsan*): Semmi. Él. Hazá-
jában.

KÁLMÁN: S az ő fia nem készülődik
valamire az én Istvánom ellen?

ALBERICUS: Ugyan, felség. Olyan
messziről. S amikor István herceget
mindenki akarja.

KÁLMÁN: És Álmos fia?

ALBERICUS: Ó... ő alkalmatlan lenne.

KÁLMÁN: Igen, igen... ők a kolos-
torban ott... És én is vissza a végső
kolostorba... (*Hirtelen.*) Micsoda rus-
nya asszony volt ez a királyné...
Hát nem?

LŐRINC: Felségednek igaza van.

JÁNOS: Felséged tudja jobban.

ALBERICUS: Jól döntött felséged.

KÁLMÁN: Mit is képzelt? Hogy majd
itt mindenki róla beszél? Az ő sze-
mérmetlen szemérmének dolgairól?
Az ország, a világ az ő szemérmet-
len hátuljáról fog szólni? Még a
krónikákból is ki kell húzni a ne-
vét... Szóljatok a hivatalos króni-
kásoknak: ne merjék leírni a nevét!

ALBERICUS: Nyugodjék meg... mint-
ha meg se született volna... a ki-
rályné.

(*Kálmán most fejéhez kap. Arca el-
torzul.*)

Felség, mi baj van...? Feküdjék le.
KÁLMÁN: Nem, nem: ki kell hasz-
nálnom az időt. Még volna kérdezni-
valóm. Egy kevés. (*Imádkozik né-
mán. A többiek is.*) Ersek... tőled
még alig kérdeztem valamit.

LŐRINC (*kicsit nyugtalanul*): Kérdezz,
királyom. Ha tudtam, én mindig vá-
laszoltam...

KÁLMÁN: Múltkor a templomban va-
lami különösre gondoltam... Midőn
hallgatom a misét, a latin szavakról
eszembe jut a mi nyelvünk... S az
ugrott ekkor agyamba: volt-e ezzel a
nyelvvel Istennek valami célja? Ér-
titek? Volt-e a magyarral valami
célja, valami külön célja a Teremtő-
nek? Egyáltalán? Vagy csak Bábel
büntetése volt? Vajon? Azzal, hogy
oly sok emberi nyelv van, kicsi és
nagy — volt-e terve az Úrnak? És
vélünk, a mi nyelvünkkel volt-e, s
ha igen, mi célja, terve volt?

(*Kis csend.*)

LŐRINC: Ezt nem tudnám megmon-
dani néked.

KÁLMÁN: Én sem. De hiszem, hogy
akármily kicsiny, de mégis volt célja.
Ha semmi más, egy bizonyosan: hogy
megmaradjon. Hogy fennmaradjon
mindörökre. (*Keresztet vet.*)

LŐRINC (*szintén keresztet vet*): Ennyi
mindenképpen volt, királyom.

(*Kis csend.*)

(*Albericushoz fordul.*)

KÁLMÁN: Albericus, téged szeretett
valaki valaha életedben?

ALBERICUS (*maga elé néz*): Egy
örültség van a világon, felség, s azt
hiszem, annak a neve: szeretet.

KÁLMÁN: Ezt tőlem vetted, barátom.
De halljam most a te véleményedet.
Téged szerettek? (*Apró szünet.*)

ALBERICUS (*kissé zavartan*): Hacsak
a törvény nem, hacsak a törvény
betűi nem, amiket róttam. Ha a tör-
vény egyáltalán tud szeretni — az
általam írott törvények mind engem
szerettek. (*A kis csendben, mintha
mosolyogna.*)

KÁLMÁN (*hirtelen*): Marcellinóval mi
lett? Az érsek úrral?

JÁNOS (*nem zívesen beszél erről*):
Belehalt seibebe, uram.

KÁLMÁN: Gondolhattam volna...

JÁNOS: Felség, a legfontosabb az,
hogy bármilyen módon, de jóra jusson
az ember. Az ország. Egy város felé
több út is vezethet. És mindegyik jó
és széles is lehet... Ám van leg-
alább egy, amelyik a legjobb.

KÁLMÁN: Nem tehettem mást. Csak ezt választhattam. Mert mindig legalább két változó dolog közül kell választanunk. Most ez volt: a császár vagy a pápa? Holnap lehet, hogy két pápa közül kell választanunk, holnapután meg két császár közül. S ki tudja, egyszer majd ég és föld közül? Én próbáltam mindezt úgy megcselekedni, hogy nem szerettem és nem is szerettek. Gyűlöltek, de én nem gyűlöltem. Mondjátok el mindenkinek. Nem szerettek, nem szerettem. *(Előbbrejön.)*

LŐRINC: Felség, ez nem igaz! És ne fáraszd magad!

KÁLMÁN: Kell nekem ez a fáradság. *(Rájuk néz, majd felénk, szinte kíváncsian.)* Miért kell nektek a szeretet? Nézd a követ, nincs benne semmi szeretet, nem is vágyik arra, mégis jóra visz, házad alapját ő jelenti, nincs benne szeretet, mégis van, mégis léte van, mégis Istené ő is, a kő, és zúdul és marad! Ha az Isten szeret engem egyedül — elég lesz. S ha még ő sem, végül kiderülhet: Isten nem is szeret, csupán teremtet. S ez egy és ugyanaz. Én szeretet nélkül próbáltam teremteni. Mondjátok el mindenkinek. *(Benéz egy függöny mögé.)* Ugye elmondjátok? Bocsáss meg istenem. Ámen. *(Megszédül, elfogják, lefektetik, nyög, egy pillanatra elveszti eszméletét.)* Gyóntam... ez a gyónásom volt... Figyeljétek továbbra is Álmost, nehogy az átkozott hiúság kihúzza alólunk ezt a földet... A fiamat... most ne hívjátok... még ne... *(János rohan. Csend.)* Hát sötét lesz... sötét... Sok minden sikerült... a harcmezőn... a trónteremben... a pápánál... urak s papok között... Sok minden sikerült... Sikerülni fog ez is... E csönd. A sötét... Sikerül a halál. *(Felül nagy erőfeszítéssel int, hogy nézzenek a függöny mögé. Albericus megteszi, fejét ingatja: senki.)* Néhány ember nélkül kibírhatatlan lett volna ez a létezés: néhányatok nélkül, akik értettétek, mit akarok... Néhány ember... Ennyi volt az egész... Ezért az értésért volt értelme... Csak... *(Kicsit elalél. Most be János és István lassan.)*

JÁNOS *(suttogva)*: Herceg, kellene valamit mondani neki, valamit, amire talán mindig, egész életében vágyódott...

KÁLMÁN *(fiára pillant, aki nagyon*

lassan közeledik, a király szinte rémült, suttog): Közeleg hozzám: kezem megfogja s azt mondja majd... hogy szeret, istenem... ne... ne...! Mégis úgy halunk meg, hogy halálunkkal nem mondunk semmit... a köveknek.

ISTVÁN: Apám, hallasz?

KÁLMÁN *(haldoklik, már alig van eszméleténél)*: Fáj a fejem.

ISTVÁN: Apám, szólj: adj tanácsot. Valamit alig tudok... Trónra kell ülnöm holnap. Mit kell tennem? Hol kezdjem el? *(A fiú egyre pánikosabb, hogy az nem szól.)* Beszélj: hogyan kell... hogyan kell királynak, királylány... Beszélj!

KÁLMÁN: Fáj a fejem.

ISTVÁN: Mit kell tennem, mondd, mit kell tennem, hogy erős legyek, hogy ravaszsággal akár, de megóvjam e hatalmat... mit? *(Szája felé közelíti fülét.)* Szólj!

KÁLMÁN *(hangosabban)*: Fáj a fejem!

ISTVÁN: Hogy megmaradhassunk — itt, hogy jó keresztény legyek, hogy ne pusztítson el soha senki, bármilyen kicsik is lennének, hogy jól szót értsünk a nagyobbak, mit tegyek? Kérlek! A győzelmet hogyan viseljem el? És a vereséget? Okos legyek inkább vagy erős? Mondd!

KÁLMÁN: Fáj a fejem!

ISTVÁN *(már-már hisztériás)*: Apám, beszélj, ne hagyj itt szó nélkül, nem tudok semmit, semmiről semmit! Semmit!

(Csend. Feje egészen lehanyatlik. A fiú bámulja, lassan feláll, könnytelen, sápadt arccal néz felénk.)

LŐRINC *(megériinti a király homlokát)*: Meghalt. Ó boldog. Már látja istenét. *(Imádkozik.)*

JÁNOS: Meghalt fényes királyunk. Meghalt a legfényesebbek egyike, és mi nem szerettük.

(Kis csend.)

ISTVÁN: Most itt vagyok... És ti mit fogtok mondani? Mit tudtok mondani ti énnekem, ha ő nem mondott, mert nem mondhatott semmit...

JÁNOS: Menjünk, királyom... menjünk... mert ma még nehéz napunk lesz.

ALBERICUS: És holnap. Holnapután. *(Apró szünet.)* Örökön. *(Kezét összekulcsolja.)*

(Valahonnan erősödve a Pater noster — nyilván latin — szavai, aztán hangszó.)

(Függöny)

(1975)